

Naar de middelbare

De overstap van po naar vo

Sardes Special

Nummer 25
november 2019

Sardes

Naar de middelbare

De overstap van po naar vo

Inhoud

Voorwoord 5

Redactioneel 6

Sandra Beekhoven en Puk Witte

De effecten van de Wet Eindtoetsing PO 9

Sandra Beekhoven

Ouders en de schoolkeuze 13

Puk Witte en Arline Spierenburg

Niet vroeg selecteren, maar kansen creëren 19

Interview met Eddie Denessen door Robine Mens

De overgang po-vo in Nijmegen 25

Sandra Beekhoven

Voortgezet onderwijs: is er iets te kiezen? 29

Puk Witte en Sandra Beekhoven

10-14 Onderwijs: een stelselwijziging van onderop? 31

Puk Witte en Sandra Beekhoven m.m.v. Harry Grimmus

Passend Onderwijs en de overgang van po naar vo 37

Irma Miedema

Een povo-bestuur: het bestuur van de toekomst? 41

Sandra Beekhoven en Puk Witte

Voorwoord

“

*Nog vorig jaar was ik de spetter,
en ook de oudste van de school,*

*Nu zit ik op de middelbare,
en wordt opeens niet meegeteld.*

”

Dit zong het koor van Kinderen voor Kinderen in 1990. Is dat nog steeds een herkenbaar beeld? Op social media zag ik in september weer vele posts voorbijkomen van ouders met foto's van kinderen die voor het eerst met een grote tas op de fiets stappen. De overgang naar het voortgezet onderwijs is voor velen leuk en spannend tegelijk. Toch beleven ouders en kinderen de overstap ook vaak minder positief. We weten bovendien dat deze kloof in ons onderwijsstelsel (en de daarmee gepaard gaande vroege selectie) een belangrijke rol speelt bij de kansenongelijkheid die er in Nederland nog bestaat.

Het dit jaar gepubliceerde rapport 'Doorgeschootten differentiatie in het onderwijsstelsel' van de Onderwijsraad agendaert grote thema's rond kwaliteit, talentontwikkeling en gelijke kansen die van belang zijn voor alle lagen van ons onderwijs. Het rapport gaat ook in op een nieuwe aanpak voor de overgang naar het vo en de vroegtijdige differentiatie.

Die overstap roept vragen op. Wat doe je als een leerling cognitief wel, maar sociaal-emotioneel (nog) niet toe is aan deze stap? Wat als een leerling nog niet de vaardigheden heeft ontwikkeld om zich te redden in het voortgezet onderwijs? Hoe zorgen we ervoor dat laatbloeiers, leerlingen met een onderwijsachterstand of met speciale behoeften, ondanks de vroege selectie de kans krijgen om hun capaciteiten en talenten te benutten?

Steeds vaker zien we initiatieven om de doorgaande lijn te versterken of de kloof tussen po en vo te overbruggen. We zien dat de samenwerking tussen po en vo steeds meer van de grond komt.

Sardes is op vele plekken in het land betrokken bij vraagstukken rondom deze overgang. Middels deze Special willen wij onze ervaringen in projecten en de kennis uit ons netwerk met u delen. Daarmee hopen we te bereiken dat mijn kleinkinderen in 2031 geen idee hebben wat opa bedoelt met 'een kloof' in het onderwijsstelsel.

Hermann van Holt
Directeur Sardes

“Het maakt nogal wat uit waar je in Nederland woont”

Voordat de vakantie begint vaarwel zeggen aan de medeleerlingen van groep 8 en aan alle bekende juffen en meesters. En daarna begint het volgende avontuur: naar de middelbare school. Het is een heel belangrijke overgang in het leven van kinderen, net zoals de start op de basisschool die we in de vorige Special van Kleuter naar peuter hebben belicht. De overgang naar het voortgezet onderwijs is door het schoolsysteem dat we in Nederland kennen nog wat zwaarwegender: leerlingen gaan immers eerst door de sorteermachine, met allerlei consequenties voor het vervolg van hun (school-)loopbaan.

Deze Special gaat over de overgang van primair naar voortgezet onderwijs. Een belangrijk onderwerp voor Sardes: het bevorderen van gelijke kansen en een soepele schoolloopbaan gaan ons aan het hart. De overgang van po naar vo betekent: de keuze voor een schooltype en daar aan voorafgaand een schooladvies en een eindtoets. Allemaal momenten waarop leerkrachten en ouders een heel belangrijke rol spelen. Helaas is het nog vaak zo dat kinderen met laagopgeleide ouders minder kansen krijgen dan zij op basis van hun cognitieve potentie verdienen.

Twee werelden

Op de basisschool leren leerlingen allemaal samen, maar al op jonge leeftijd, rond het twaalfde jaar, maken zij de overstap naar een onderwijstype dat voorsorteert in een specifieke richting (tracking). In weinig andere landen gebeurt dat al zo vroeg. Hoewel het pleidooi om deze leeftijd te verhogen en zo de kansenongelijkheid terug te dringen steeds weer terugkomt, is er geen reden om aan te nemen dat dit op korte termijn zal veranderen. Wel zijn er de afgelopen jaren steeds meer experimenten met 10-14 onderwijs, waarin het selectiemoment

wordt uitgesteld. Daaraan besteden we ook in deze Special aandacht.

Er zijn twee onderwijssectoren betrokken bij de stap die de schooloudsten maken: po en vo. Natuurlijk werken deze sectoren samen, maar het blijven twee werelden met verschillende werkwijzen, verschillende terminologie (bijvoorbeeld 'leerkracht' en 'docent') en verschillende cao's. Ouders en leerlingen moeten hierin hun weg vinden. Welke school past het beste, is er een brede brugklas? Is er een school met een visie die past bij onze persoonlijke overtuiging, die werkt met een onderwijsmethode die ons aanspreekt, die mijn kind de benodigde ondersteuning biedt? Allemaal belangrijke vragen, waar leerlingen en ouders met hulp van leraren antwoord op zoeken.

Maar wat is een goede keuze? En valt er eigenlijk wel wat te kiezen? Het maakt nogal wat uit waar je in Nederland woont. In Amsterdam moet je in groep 7 beginnen met het bezoeken van open dagen en met nadenken over twaalf (!) voorkeurscholen. In Lochem is er binnen twaalf kilometer fietsafstand één school beschikbaar.

Verschillende perspectieven

We belichten de overgang van po naar vo vanuit verschillende perspectieven en ook in de context van beleid en wetgeving. Omdat de wettelijke kaders over de eindtoets in het po kortgeleden zijn veranderd, bespreken we in het eerste artikel de Wet Eindtoets PO. We kijken terug naar de wet- en regelgeving over de eindtoets. De wet heeft het proces van schooladvisering sterk beïnvloed. We beschrijven hoe de situatie was voordat de wet werd aangepast, wat er door de wet veranderde en welke gevolgen dat (vooralsnog) lijkt te hebben. Dit kalenderjaar wordt de wet geëvalueerd, maar er is al het nodige te zeggen over de voor- en nadelen van de wet.

Om ouders en leerlingen een stem te geven, beschrijven we in het volgende artikel een onderzoek dat het informatiepunt Ouders & Onderwijs liet uitvoeren naar de ervaringen van ouders met de overgang van po naar vo. Wat de aanleiding was voor het onderzoek komt vervolgens aan bod in een interview met Arline Spierenburg van Ouders & Onderwijs. In het interview vertelt zij onder meer over de problemen waarvoor ouders O&O raadplegen en geeft ze op basis daarvan tips aan scholen.

Voor ouders en leerlingen is het van belang dat iedereen de kans krijgt om zich te ontwikkelen. Hoogleraar Eddie Denessen onderzoekt ongelijkheid in het onderwijs. Hij heeft veel kennis en ideeën over hoe scholen gelijke kansen kunnen realiseren en wat zij daarvoor juist moeten laten. In het artikel *Niet vroeg selecteren, maar kansen creëren* geeft Eddie zijn visie en geeft hij tips. Zowel po- als vo-scholen kunnen hier lezen welke stappen ze meteen kunnen zetten.

Po- en vo-scholen streven naar een goede overstap, waarbij de leerling op de juiste vo-school terecht komt en de benodigde informatie wordt overgedragen. In Nijmegen wordt daartoe in povo-verband samengewerkt. In een onderzoek lieten de betrokken schoolbesturen uitzoeken hoe de samenwerking functioneert en wat beter kan. Een mooi voorbeeld van de waarde van onderzoek in de regionale context.

Een (ander) voorbeeld van regionale ontwikkelingen die veel impact hebben op de overgang van po naar vo komt naar voren in het artikel over krimp in de Achterhoek. Het bestuur van Achterhoek VO wilde wel eens weten uit hoeveel vo-scholen basisschoolleerlingen in Nederland kunnen kiezen en liet verhelderende kaarten maken. De kaarten gaan uit van een fietsafstand van maximaal twaalf kilometer en laten zien hoe veel of hoe weinig keuze leerlingen hebben in de verschillende regio's.

Tieneronderwijs is in Nederland een recente ontwikkeling. Naast het bevorderen van gelijke kansen, zijn er allerlei andere motieven voor 10-14 onderwijs. We zetten de ontwikkelingen rond tieneronderwijs kort op een rij en constateren dat er een gevarieerd beeld is. Er is geen sprake van een inhoudelijk uniforme ontwikkeling, maar er zijn interessante initiatieven voor verschillende doelgroepen.

Zowel in het po als in het vo zijn scholen druk bezig met passend onderwijs. De overstap van po naar vo betekent ook de overstap naar een ander samenwerkingsverband. Voor een leerling met extra ondersteuningsbehoeften verloopt dat niet automatisch soepel. Irma Miedema zet uiteen wat de overgang van po naar vo van leerlingen vraagt en op welke manieren scholen ervoor kunnen zorgen dat het onderwijs voor grote groepen leerlingen passend is.

In het laatste artikel nemen we de schoolorganisaties zelf onder de loep. Er zijn in Nederland niet veel schoolbesturen die po- en vo-scholen in huis hebben. Hebben deze besturen extra aandacht voor de overgang van po naar vo 'in eigen huis'? We interviewden vijf zogenoemde 'povo-besturen'. Zij gaan zowel organisatorisch als inhoudelijk verschillend om met het gegeven dat zij de twee sectoren in huis hebben. Dat dit voordelen biedt, daar zijn ze allen van overtuigd. Betekent dit dat we in de toekomst meer povo-schoolbesturen zullen tegenkomen?

Sandra Beekhoven en Puk Witte
Utrecht, november 2019

“De minister vindt dat basisscholen de toets moeten afwachten voordat ze een definitief advies geven”

De effecten van de Wet Eindtoetsing PO

Sinds de in 2014 ingevoerde Wet Eindtoetsing PO is het schooladvies van de basisschool leidend. Op basis van de uitkomst van de eindtoets kan de leerkracht het advies naar boven bijstellen. Er is een evaluatieonderzoek gaande naar de effecten van deze wet, maar vooralsnog lijkt de wet niet bevorderlijk voor de kansengelijkheid.

In 1982 deed ik de Cito eindtoets op mijn basisschool. Ik herinner me dat het spannend was. Volwassenen waren zenuwachtig, dus wij ook. Er was tijdsdruk en omdat ik linkshandig ben, moest ik steeds mijn arm optillen om de vragen te kunnen lezen alvorens rechts een kruisje te kunnen zetten. Het werd een mavoadvies. Mijn moeder – leerkracht op dezelfde school – protesteerde en zo belandde ik in de havo-vwo brugklas. Hoe zou dat zijn afgelopen als ik in een andere omgeving zou zijn opgegroeid?

Aanleidingen

In 1965 werden basisscholen verplicht een meting te doen naar het niveau van leerlingen en vanaf 1970 bestaat daarvoor een eindtoets, gemaakt door Cito. Daarmee hadden leerlingen, ouders en leerkrachten een objectief instrument in handen om de vo-school – of elkaar – te overtuigen van de capaciteiten van een leerling. Daarvoor was lange tijd vooral je afkomst (de sociaaleconomische positie van je ouders) bepalend voor je schoolloopbaan (arbeiderskinderen gingen naar de lts, et cetera) en dus ook voor het schooltype waar je na de basisschool naartoe ging.

Tot 2014 ging het op de meeste basisscholen lange tijd als volgt: in februari werd de Cito eindtoets afgenomen. De toetsscore werd meegewogen bij het schooladvies (en het plaatsingsadvies). Op veel plaatsen in het land vereisten vo-scholen voor de verschillende schooltypen een minimale citoscore. Dat betekende dat de score behoorlijk belangrijk kon zijn. Had een leerling een punt te weinig voor een bepaald schooltype, dan moesten de basisschool en de ouders goed beslagen ten ijs komen om te bewerkstelligen dat de leerling toch op het gewenste schooltype kon worden geplaatst.

De komst van de eindtoets maakte geen einde aan de invloed van het ouderlijk milieu op toelating van het vo, maar heeft ouders en leerlingen een onafhankelijker informatiebron in handen gegeven.

Wetswijziging 2014

Zowel de (veelgebruikte, maar niet verplichte) eindtoets als het moment van de toetsafname waren onderwerp van felle discussies. In het po werd veelal het geluid gehoord dat het deskun

dige advies van de leerkracht te weinig waarde had. Basisscholen werd verweten dat ze leerlingen van groep 8 na de toetsafname te weinig serieus onderwijs boden. Soms werd vermoed dat men de 'zwakke leerlingen' niet aan de toets liet deelnemen om de gemiddelde schoolscores te verhogen. De leerkracht van groep 8 kon onderbouwen wat zij wilde, de vo-school hanteerde het lijstje met citoscores.

De wetswijziging in 2014 greep daar op in: het advies van de basisschool wordt leidend en de eindtoets wordt een tweede, onafhankelijk, gegeven. Mocht de toets duiden op een hoger schooltype dan het advies van de leerkracht, dan is het verplicht om het advies te heroverwegen. De heroverweging kan leiden tot een bijstelling – naar boven – van het advies. Deze verandering werd door de politiek ingevoerd. De waarschuwingen van onderzoekers dat dit de kansenongelijkheid zou vergroten, werden ter zijde geschoven.

Een tweede belangrijke verandering was dat scholen verplicht worden om een eindtoets af te nemen. Scholen kunnen zelf uit een aantal goedgekeurde toetsen kiezen. De po-school heeft zo dus de vrijheid om de toets te kiezen die het best past bij de eigen onderwijsvisie. Hiermee werd de al op gang gekomen afname van het aantal scholen dat de Cito-eindtoets afneemt doorgezet. Voor het vo betekent dit dat scholen te maken krijgen met verschillende toetsgegevens.

**“Om de harde knip
tussen po en vo
echt op te heffen,
is een stelselwijzi-
ging nodig”**

Evaluatie van de wet

Op dit moment (augustus 2019) is nog niet duidelijk wat de volgende stap zal zijn: aanpassing of wijziging van de wet. In een brief aan de Kamer (juni 2019) reflecteert minister Slob op basis van verschillende onderzoeken uitgebreid op de wetswijziging.

Over het proces en het tijdpad van de nieuwe situatie zijn po-scholen tevredener dan vo-scholen. Een deel van de vo-scholen ervaart knelpunten doordat leerlingen later worden aangemeld. Over de leidende rol van het schooladvies zijn zowel po als vo grotendeels te spreken. Er blijkt wat vaker overeenstemming te zijn tussen het schooladvies en de eindtoets-score. Overigens heeft onderzoek naar de voorspellende waarde van eindtoets en schooladvies geen overtuigende definitieve 'winnaar' opgeleverd. Dat leidt tot de volgende constatering van de minister: “Je kunt dus niet zeggen of de eindtoets of het schooladvies voor elke leerling het beste voorspelt.”

Ook onder deze wet blijven er zorgen over kansenongelijkheid. Als gevolg van de wettelijke mogelijkheid om het schooladvies bij te stellen, kunnen te lage schooladviezen worden gecorrigeerd. Daarvan blijken echter vooral hoogopgeleide ouders gebruik te maken. Pijnlijk genoeg kunnen leerlingen met een bijgesteld advies niet altijd terecht op een passende vo-school, omdat deze – vooral in grote steden – al vol zijn.

Er wordt ook een andere belangrijke vorm van ongelijkheid geconstateerd door de bronnen waar de minister zich op baseert: leerlingen in minder stedelijke gebieden scoren vaker hoger op de toets dan het advies en hebben daarom vaker recht op heroverweging (onderadvisering). Maar deze heroverweging leidt in die gebieden minder vaak tot een bijstelling van het advies. Het vermoeden bestaat dat het beschikbare aanbod aan vo-scholen hier een rol speelt bij de advisering en de heroverweging. In een andere bijdrage aan deze Special staan we stil bij regionale verschillen in het aanbod.

Verder blijkt het onhandig te zijn dat er normeringsverschillen zijn tussen de verschillende eindtoetsen. Dat zou kunnen betekenen dat het gebruik van de ene toets tot bijvoorbeeld meer havoadviezen leidt dan de andere toets. Om dit op te lossen, worden er voortaan ankeropgaven in alle eindtoetsen opgenomen. Verder wordt de centrale eindtoets naar de particuliere markt gebracht en vervalt de koppeling met de organisatie Cito. Van de vijf beschikbare toetsen was het aandeel van de Cito eindtoets in april 2019 net onder de 50 procent gezakt. De meeste scholen die een andere toets gebruiken, hebben gekozen voor de IEP (30 procent) of de Route 8 (16 procent). Het is onvoorspelbaar hoe deze markt zich gaat ontwikkelen.

Zowel de Onderwijsinspectie, het CPB als het SCP wijzen op de hierboven genoemde ongelijkheid. De laatste twee adviseren dan ook om de eindtoets weer aan het schooladvies vooraf te laten gaan. Maar minister Slob stelt voor om de huidige volgorde te handhaven (eerst het schooladvies, dan een toets). Met het terugdraaien hiervan zou hem onvoldoende beleidsvastheid verweten kunnen worden. Bovendien vreest hij voor een toenemende druk op leerlingen en ouders en voor een verdere toename van schaduwonderwijs (toetstrainingen), een ander fenomeen dat de kansenongelijkheid vergroot.

Slob vindt dat basisscholen de toets wel moeten afwachten voordat ze een definitief advies geven. Hij stelt daarom voor om het moment van afname naar voren te halen. Het schooladvies zou tussen 1 februari en 1 maart gegeven moeten worden en alle vo-scholen, zo is het voorstel, moeten dezelfde inschrijfdatum gaan hanteren: 1 mei.

De toekomst

Slob schetst in het slot van zijn brief een lange-termijnvisie waarin de eindtoets een doorstroomtoets wordt. Hij hoopt zo de harde knip

tussen po en vo te verzachten en bestaande initiatieven te versterken, zoals 10-14 onderwijs en doorgaande leerlijnen tussen po en vo. Om de harde knip echt op te heffen en een einde te maken aan de vroege selectie die zo kenmerkend is voor ons systeem en zo ongunstig is voor kansengelijkheid, is een stelselwijziging nodig. Hoewel er de laatste jaren veel over wordt gesproken, zal zo'n verregaande maatregel niet snel worden genomen, de commissie Dijsselbloem in herinnering hebbend.

Een ding durven we wel met zekerheid te stellen: de discussie over eindtoetsen en schooladvisering zal voortduren.

Bronnen

Cito-toets (groep 8). Beschikbaar: [nl.wikipedia.org/wiki/Cito-toets_\(groep_8\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Cito-toets_(groep_8))

CPB Policy Brief (2019). *De waarde van eindtoetsen in het primair onderwijs.* Den Haag: Centraal Planbureau. Beschikbaar: cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-policy-brief-2019-03-de-waarde-van-eindtoetsen.pdf

Oomens, M., Scholten, F. & Luyten, H. (2019). *Evaluatie Wet Eindtoetsing PO.* Eindrapportage. Utrecht: Oberon.

Slob, A. (2019, 21 juni). *Beleidsreactie op de eindevaluatie van de Wet Eindtoetsing Primair Onderwijs (po).* Tweede Kamer der Staten-Generaal, Kamerbrief 31 293 Primair Onderwijs, nr. 471. Beschikbaar: tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2019Z12966&did=2019D26730

Westerink, J. & Steenbeeke, L. (2019, 15 april). *Eindtoets groep 8 van start: alternatieven voor Cito steeds populairder.* NOS Nieuws. Beschikbaar: nos.nl/artikel/2280524-eindtoets-groep-8-van-start-alternatieven-voor-cito-steeds-populairder.html

Ouders en de schoolkeuze

De keuze voor een passende school voor voortgezet onderwijs is voor veel kinderen én ouders een belangrijke beslissing en stap naar de toekomst. Ouders & Onderwijs deed via het Landelijk Ouderpanel onderzoek naar wat ouders hierbij belangrijk vinden. In dit artikel bespreken we de in het oog springende resultaten en geven we een weergave van een interview met Arline Spiereburg, adviseur bij Ouders & Onderwijs, over de achtergronden, resultaten en het belang van het onderzoek voor scholen.

Scholen voor voortgezet onderwijs spannen zich op verschillende manieren in om basisschoolleerlingen en hun ouders te interesseren voor hun school. Of de manier waarop scholen dit doen aansluit bij de informatiebehoeften van ouders en leerlingen, is niet altijd duidelijk. Ouders & Onderwijs wilde een beter beeld krijgen van wat ouders belangrijk vinden bij de schoolkeuze en waar zij tegenaan lopen. Wat is de rol van de ouder en van het kind in dit proces? Is er voldoende te kiezen? Waar baseren ze de keuze op? Kunnen ze makkelijk informatie vinden? En hoe pakt de keuze achteraf uit?

Ouders & Onderwijs stelde een vragenlijst op en zette deze uit binnen het Landelijk Ouderpanel (landelijkouderpanel.nl). Er deden 293 ouders mee, 133 van deze ouders hebben kinderen op de basisschool. De overige 160 ouders kunnen dus terugkijken op de schoolkeuze op basis van de daadwerkelijke ervaringen van hun kind op de vo-school. Opgemerkt moet worden dat een groot deel van de respondenten (219)

hoogopgeleid is (hbo of wo), waardoor de uitkomsten dus minder betrouwbaar zijn voor het keuzeproses van ouders met een lager opleidingsniveau.

Voor ruim de helft van de ouders verloopt de keuze van een vo-school zonder grote problemen en deze ouders zijn ook achteraf tevreden met de gemaakte keuze. Maar ook zijn er problematische ervaringen, vooral rondom loting, plaatsing en leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte. Bovendien zouden ouders graag een breder aanbod van scholen in de regio zien.

Is er wat te kiezen?

Niet alle leerlingen (en hun ouders) kunnen vrij kiezen voor een vo-school. Met name rond Amsterdam hebben leerlingen te maken met een loting, waardoor hun keuzevrijheid wordt beperkt. Ook een beperkt scholenaanbod voor leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte wordt genoemd als oorzaak van de

“Het thema ‘schoolkeuze voor het voortgezet onderwijs’ staat vrijwel bovenaan de lijst van meest voorkomende onderwerpen”

beperkte keuzevrijheid. 35 procent van de ouders vindt dat er weinig te kiezen is. Het aanbod is in hun ogen te beperkt of de scholen in de omgeving lijken teveel op elkaar.

Wie kiest er eigenlijk?

Kinderen hebben een grote stem bij de keuze voor de vo-school. Op de vraag wat ouders het belangrijkste vinden bij de schoolkeuze, staat bij 200 ouders de voorkeur van het kind in de top 5. Bij een grote groep ouders (76 procent) mag het kind de keuze voor de school zelfs zelf maken, al proberen ouders deze keuze in veel gevallen wel te beïnvloeden.

Hoe wordt er gekozen?

Het merendeel van de ouders en kinderen maakt in groep 7 een begin met het keuzeproces, maar een aanzienlijk deel ook al daarvoor. Ze winnen informatie in tijdens open dagen, op de website van de scholen en bij andere ouders. Het grootste deel van de ouders kan de gewenste informatie over de school vinden. Dit kost soms wel moeite: de ouders geven aan dat het soms moeilijk was om informatie te vinden over extra ondersteuning, op- en afstroomgegevens en de schoolresultaten.

Wat gaat er niet goed?

Als problemen bij de keuze voor een vo-school noemen ouders het lotingsstelsel en het aanbod van passend onderwijs. Verder vinden veel ouders het een probleem dat een kind bij een dubbeladvies op het laagste niveau wordt geplaatst. Een aanzienlijke groep ouders vindt dat er te weinig meerjarige brugklassen zijn.

Andere knelpunten die worden genoemd zijn de afstand tussen thuis en school en het bieden van eerlijke informatie op open dagen. Bijna de helft van de ouders met een kind op een vo-school vindt die school enigszins of sterk tegenvallen.

Wat vinden ouders belangrijk?

De voorkeur van het kind en de sfeer op school komen als de twee belangrijkste keuzefactoren naar voren. De nadruk op een brede persoonlijke ontwikkeling en de mogelijkheden voor extra ondersteuning scoren ook hoog. Ouders geven aan dat de aanwezigheid van een oudere broer of zus geen grote rol speelt. Ook zaken waar scholen zich nog wel eens mee profileren, zoals het predicaat ‘excellente school’, een specifiek onderwijsconcept of interessante bestemmingen voor schoolreizen, lijken voor ouders nauwelijks een rol te spelen.

Suggesties voor verbetering

Ouders geven de suggestie om een langere periode te reserveren om open dagen te bezoeken. Er zijn ook ouders die vinden dat hun kind het schooladvies moet krijgen voordat ze naar open dagen van scholen gaan. Daarnaast willen ouders duidelijke en eerlijke informatie over scholen, een ander aanmeldstelsel en een groter en breder aanbod in de regio. Ook zien ouders een grotere rol voor de basisschool. Die kan ouders helpen een passende keuze te maken, op basis van de ervaringen met de kinderen.

Interview met Arline Spienburg

Arline Spienburg is adviseur bij Ouders & Onderwijs. We stelden haar een aantal vragen over de achtergronden, de resultaten en het belang van het onderzoek voor scholen.

Wat was voor Ouders & Onderwijs de aanleiding om deze vragenlijst uit te zetten?

“Ouders & Onderwijs krijgt veel signalen dat de schoolkeuze voor ouders en kinderen niet altijd eenvoudig is en bevredigend verloopt. Uit een analyse van de vragen die binnenkomen bij ons informatiepunt, staat het thema ‘schoolkeuze voor het voortgezet onderwijs’ vrijwel bovenaan de lijst van meest voorkomende onderwerpen. In de Staat van de Ouder 2017¹ waren schooladvies en schoolkeuze ook thema’s die overduidelijk tot vragen en soms tot frustratie leiden bij ouders. Bovendien vindt dit jaar de evaluatie van de Wet Eindtoetsing PO plaats. We deden daarom in het najaar van 2018 al de peiling schooladvies en eindtoets. Het was logisch om dit te laten volgen door een peiling onder ouders over de keuze van een vo-school.

Vragen over de schoolkeuze die bij ons binnenkomen gaan over wat te doen als een kind niet wordt toegelaten vanwege loting of een extra ondersteuningsbehoefte, en hoe je als ouder het gesprek daarover kunt aangaan. Verder zijn er veel vragen over toelating en plaatsing en over de heroverweging van het schooladvies op basis van een beter gemaakte eindtoets. Daarnaast zijn er veel vragen van ouders die de indeling van het voortgezet onderwijs en alle bijbehorende afkortingen niet kennen of niet goed begrijpen. Waar staan gl en tl voor? Wat zijn de verschillen tussen de stromen en profielen in het vmbo? Hoe zit het met op- en afstromen?”

Waren jullie tevreden over de respons en hoe representatief achten jullie de resultaten?

“De respons op deze peiling was vergelijkbaar met de respons op andere vragenlijsten. Dat veel ouders tevreden zijn over het schoolkeuze-proces laat zien dat het niet zo is dat alleen ontevreden ouders de vragenlijst gebruiken om hun ervaringen te uiten. Wel zit er in het ouderpanel een relatief grote groep hoogopgeleide ouders. De conclusie dat ouders het lastig vinden om informatie te vinden over vo-scholen, zet je dan ook wel aan het denken: als deze ouders de schoolkeuze al lastig vinden, wat betekent dat dan voor lager opgeleide ouders of ouders die niet zelf in Nederland op school hebben gezeten? Voor hen is het nog veel ingewikkelder.”

Welke resultaten verrasten of wegen voor jullie zwaar?

“Het is opvallend dat ouders zelf aangeven dat ze niet zozeer naar het slagingspercentage en rapporten van de onderwijsinspectie kijken. In de media wordt vaak gezegd dat ouders veel belang hechten aan slagingspercentages, maar dat kwam niet uit deze peiling. Dat informatie slecht te vinden of onduidelijk is, verraste ons niet. We vinden dit wel een belangrijk aandachtspunt waar scholen een verbeteringslag op kunnen maken.

Wat ook opviel, maar niet eenvoudig is op te lossen, is dat ouders vinden dat er te weinig keuze is. Soms komt dit door loting, maar soms ook doordat het aantal scholen te beperkt is. Dat geldt met name voor landelijke gebieden en voor vso- en pro-scholen.”

Een grote groep ouders vindt de school in grote of beperkte mate tegenvallen.

Wat zegt dat jullie?

“Zo moeilijk is het dus om een passende school te kiezen. Door onvolledige, te rooskleurige of soms slechte informatie is het kennelijk lastig om een goed beeld te krijgen van een school.

¹ Staat van de Ouder is een rapport dat O&O jaarlijks opstelt onder andere op basis van gesprekken met ouders.

Terwijl het belangrijk is dat ouders en leerlingen een goed beeld van een school hebben voordat zij hun keuze maken. Dit is één van de redenen dat we een checklist hebben gemaakt. Deze helpt ouders om kritischer en gericht te kijken en vragen te stellen. Verder adviseren we ouders om vooral te rade te gaan bij andere ouders en hen te vragen naar hun ervaringen met een school."

Ouders geven aan dat leerlingen vaak geplaatst worden op het laagste niveau van het dubbeladvies: wat vindt Ouders & Onderwijs daarvan?

"Dat is een gemiste kans. Een dubbeladvies betekent dat er twijfel is over het niveau van vervolgonderwijs voor een kind. We weten dat hoge verwachtingen uitspreken leidt tot betere leerprestaties. Dat pleit ervoor om leerlingen

"Door onvolledige, te rooskleurige of slechte informatie is het lastig om een goed beeld te krijgen van een school"

juist in een gemengde brugklas of op het hogere niveau te plaatsen. Het lijkt erop dat scholen voorzichtig plaatsen, omdat ze bang zijn voor afstroom of voor een negatieve beoordeling op het onderbouwrendement. Maar als na drie jaar de leerling op de hoogste soort van het dubbeladvies zit, krijgt de school juist een betere beoordeling van de inspectie. Dat zou een mooie uitdaging moeten zijn!

Verder is het onduidelijk wat er naast het schooladvies, nog meer wordt besproken tussen de school van herkomst en de vo-school waar het kind wordt geplaatst. Er zijn scholen die eerst leerlingen toelaten en pas later aangeven in welke afdeling de leerling wordt geplaatst. Op het moment dat een leerling is toegelaten maar nog niet is geplaatst, kan overleg tussen po en vo invloed hebben op deze plaatsing. Als ouder en leerling heb je hier meestal geen weet van. De vraag is hoe het belang van de leerling hiermee is gediend. Onaangename verrassingen bij definitieve plaatsing op het lage niveau van een dubbeladvies, leiden tot veel vragen bij ons informatiepunt."

Het beeld bestaat dat veel ouders voorkeur hebben voor categorale scholen. Uit jullie onderzoek komt juist de roep om meer brede brugklassen. Hoe verklaren jullie dat?

"Mogelijk zijn dit de ouders van leerlingen met een dubbeladvies, die misschien meer verwachten van een uitgestelde selectie. Tegelijkertijd is het ook een maatschappelijke trend, zoals blijkt uit de groeiende belangstelling voor 10-14-onderwijs."

Welke adviezen heeft Ouders & Onderwijs voor het primair onderwijs?

- "Begin tijdig met het gesprek over het verwachte uitstroomniveau. Doe dit zeker in groep 7 en misschien al in groep 6. In groep 6 kun je het gesprek aangaan over talenten en passies van de leerling. Van daaruit kun je toewerken naar het gesprek over het gewenste uitstroomniveau.

- Wees helder en concreet over de schoolresultaten: een 'goed' op een rapport betekent niet overal en voor iedereen hetzelfde en kan verschillend worden opgevat. Leg ouders ook uit wat het verschil is tussen methodetoetsen en de LVS-scores.
- Neem de verwachtingen van ouders en leerlingen serieus. Motivatie is belangrijk voor schoolsucces. Als een leerling graag een niveau hoger wil instromen; waarom dan eigenlijk niet? Wellicht moet je die wens leidend maken en samen onderzoeken of deze haalbaar is. Dan verander je de dynamiek van het adviesgesprek en voer je het gesprek echt op gelijkwaardig niveau.
- Adviseer ook welk soort onderwijs en pedagogisch klimaat goed past bij een leerling. Heeft een leerling behoefte aan veel structuur of juist aan vrijheid en eigen regie bij het leren? Geef dat dan aan en vertel wat voor aanbod daarvoor is binnen de regio.
- Stimuleer ouders en leerlingen om al in groep 7 open dagen te bezoeken en zich alvast te oriënteren."

Welke adviezen heeft Ouders & Onderwijs voor het voortgezet onderwijs?

- "Stimuleer ouders de checklist te gebruiken, verwijst er naar op je website en deel de checklist uit bij open dagen. De checklist staat op de website van Ouders & Onderwijs.
- Gun kinderen kansen. Bij twijfel vooral hoger plaatsen, hoge verwachtingen uitspreken helpt!
- Ouders hechten meer waarde aan het pedagogisch klimaat dan aan 'extraatjes'. Zet daar dus op in als je ouders en leerlingen voor je school wilt interesseren.
- Wees helder in je communicatie: maak duidelijk dat er een verschil is tussen toelating en plaatsing.

Drie adviezen tot slot, die betrekking hebben op het vergroten van het schoolsucces:

- Zorg voor goede begeleiding in de brugklas. De overstap naar het voortgezet onderwijs is groot. Veel leerlingen en ouders vinden deze

overstap lastig. Ouders weten niet hoe het systeem werkt, wat er van hen verwacht wordt en hoe ze hun kind kunnen helpen.

Betrek ouders in het eerste jaar meer bij het onderwijs en bij de begeleiding van hun kind.

- Bekijk in de eerste twee jaar steeds of een leerling op het goede onderwijsniveau zit. Creëer gelegenheid voor opstromen als het kan, en voor afstromen als het moet.
- Zorg voor eerlijk beleid en voor gelijke behandeling in de doorstroom vanuit een gecombineerde brugklas. Nu lijken er verschillen te bestaan in de cijfers die behaald moeten worden om naar havo 2 te mogen tussen leerlingen in vmbo-t/havo brugklas en leerlingen in een havo/vwo brugklas, terwijl over beide klassen wordt gezegd dat zij op havoniveau onderwijzen."

Wat doen jullie zelf met de uitkomsten van het onderzoek, met name richting politiek?

"De resultaten van onze peilingen publiceren we en delen we altijd actief met het ministerie, met de onderwijssector (o.a. VO-raad en PO-Raad) en andere onderwijsorganisaties. Verder hebben we naar aanleiding hiervan een aantal aanbevelingen gedaan met betrekking tot de evaluatie van de Wet Eindtoetsing PO. Het idee om de toelating tot het voortgezet onderwijs pas na de uitkomst van de eindtoets te melden, is door het ministerie in een voorstel overgenomen. Definitieve besluitvorming hierover volgt nog. Intussen werkt het ministerie aan een handreiking 'Schooladvies basisscholen', waarin ook uitkomsten van deze peiling zijn verwerkt. Door dit alles dragen we bij aan de totstandkoming van passende schooladviezen."

Tot slot, los van dit onderzoek, wat is jullie beeld van de overgang van po naar vo? Verloopt die soepel of juist niet? Levert de overgang veel vragen of klachten op?

"De overgang van po naar vo is zeer bepalend voor het vervolg van de schoolloopbaan van een kind. In het huidige stelsel is afstromen gemakkelijker dan opstromen. Ouders en leerlingen hebben in deze overgang een kwetsbare positie: zij zijn grotendeels afhankelijk van het

oordeel van de basisschool en de toelating en vooral plaatsing van de vo-school. Neem daarom de inbreng van ouders en leerlingen zeer serieus. Opwaartse druk? Zie het als een uitdaging. Als ouder en leerling iets graag willen, neem het serieus! Wees niet te voorzichtig, maar ga in gesprek en onderzoek samen wat het beste past en wat ervoor nodig is. Laat je niet leiden door de angst voor eventuele emotionele schade die afstromen bij het kind kan aanrichten. Waarschuwen ervoor kan, maar laat de afweging van dat risico daar waar het hoort: bij de ouders en de leerling. Gun een kind de kans!

Voor ouders met een migrantenachtergrond lijkt de overgang van po naar vo over de hele linie minder soepel te gaan. Zij geven vaak aan dat het schooladvies lager is uitgevallen dan verwacht. Het is belangrijk dat scholen zich hier bewust van zijn en juist met deze ouders over de kansen en mogelijkheden voor hun kind in gesprek gaan."

Meer lezen

Ouders & Onderwijs is het landelijk informatiepunt voor ouders en een verbinder en ondersteuner van ouders rondom het onderwijs. Daarnaast is Ouders & Onderwijs de gesprekspartner voor de overheid en de onderwijssector. Op oudersonderwijs.nl is veel informatie beschikbaar, zoals:

- Cats, L. (2019, 17 mei). Ruimer aanbod middelbare scholen nodig. Ouders & Onderwijs. Beschikbaar: oudersonderwijs.nl/nieuws/ruimer-aanbod-middelbare-scholen-nodig
- Checklist voor het kiezen van een middelbare school. Ouders & Onderwijs. Beschikbaar: oudersonderwijs.nl/op-school/een-school-kiezen/naar-de-middelbare-school/checklist-voor-het-kiezen-van-een-middelbare-school
- Staat van de Ouder. Ouders & Onderwijs Beschikbaar: oudersonderwijs.nl/over-ons/samenwerking-met-ouders/staat-van-de-ouder.

Niet vroeg selecteren, maar kansen creëren

Eddie Denessen is bijzonder hoogleraar sociaal-culturele achtergronden en differentiatie in het onderwijs aan het instituut Pedagogische Wetenschappen van de Universiteit Leiden en universitair hoofddocent aan de opleiding Onderwijswetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen. Denessen doet onderzoek naar ongelijkheid in het onderwijs, sociaal-culturele verschillen in opvattingen over onderwijs, ouderbetrokkenheid, communicatie tussen leraren en ouders en houdingen van leraren ten aanzien van diverse groepen leerlingen. We praten met Sardes-hoogleraar Eddie Denessen over de overgang po-vo en gelijke kansen.

Vroege selectie

Eddie Denessen onderzoekt de overgang van po naar vo, onder andere in Nijmegen. "Schoolbesturen benaderen mij omdat ze vragen hebben over de overgang po-vo. Scholen maken zich zorgen over de kwaliteit van advisering, de op- en afstroom en de druk die sommige ouders uitoefenen om een zo hoog mogelijk schooladvies te krijgen voor hun kind. Voor mij als wetenschapper is de overgang po-vo interessant omdat uit internationale vergelijkingen blijkt dat Nederland erg vroeg selecteert. Internationaal kijkt men kritisch naar deze vroege selectie en de gevolgen die dit heeft voor kinderen uit de lagere sociaaleconomische milieus."

Het vroege selectiemoment is nadelig voor deze groep leerlingen. Vanwege het risico op een onderwijsachterstand als gevolg van een minder stimulerend thuisaanbod, hebben ze baat bij een later selectiemoment. Het zijn vaker 'laatbloeiers', die extra tijd nodig hebben om hun

"Ik maak me zorgen over de hardnekkige praktijk van vroege selectie en de gevolgen daarvan"

potentieel te laten zien. "Ik maak me zorgen over de hardnekkige praktijk van vroege selectie en de gevolgen daarvan", zegt Denessen. "Terwijl wij ons druk maken over gelijke kansen, zijn homogene brugklassen populair geworden de afgelopen jaren."

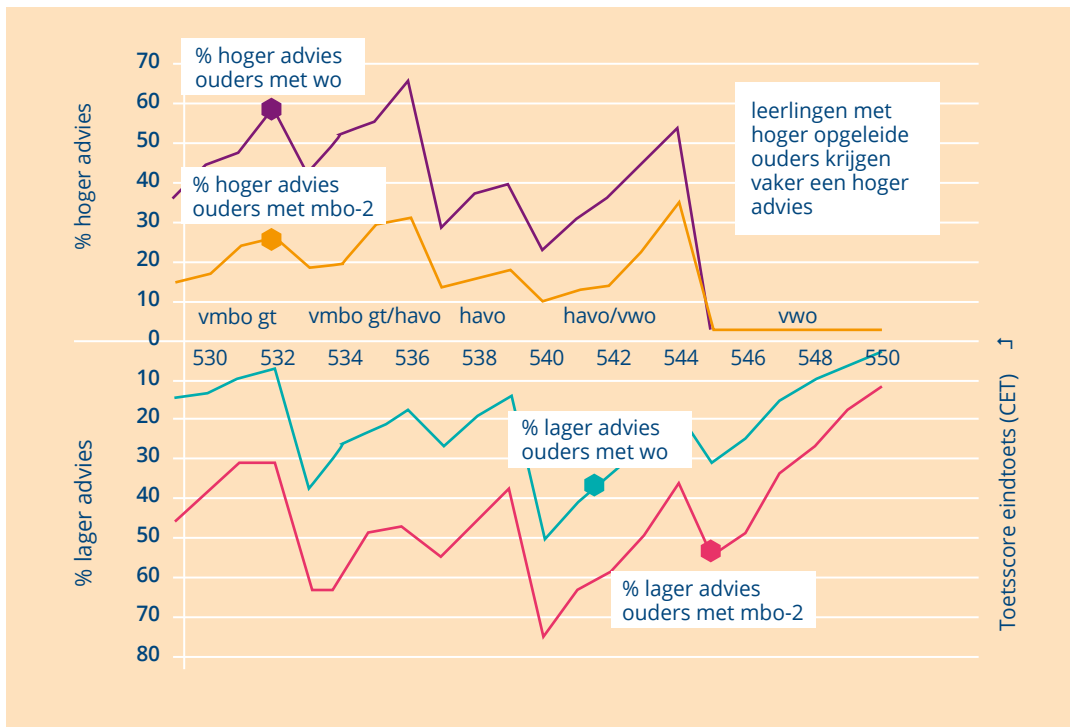
Ook schoolleiders maken zich zorgen over kansgelijkheid. Een school moet aantrekkelijk zijn voor ouders en tegelijkertijd is er sprake van concurrentie tussen scholen. De trend is dat veel (hoogopgeleide) ouders kiezen voor homogene (vwo-)brugklassen. Onderzoek laat zien dat de zorgen in het onderwijsveld over de kwaliteit van het schooladvies van de basisschool in de meeste gevallen ongegrond zijn (zie o.a. Buijs & Denessen, 2018). Basisscholen adviseren zorgvuldig. De loopbaan in het voortgezet onderwijs verloopt voor de grootste groep leerlingen conform het gegeven advies.

Op- en afstroom ten opzichte van het advies komen ongeveer evenveel voor. Dit is goed nieuws, maar je kunt ook stellen dat het geen verrassing is, denkt Denessen: "Een schooladvies heeft ten dele het karakter van een *selffulfilling prophecy*. Een leerling krijgt onderwijs op het niveau waarvoor hij is geselecteerd, en presteert

op dat niveau. Echt onderzoek naar de kwaliteit van advisering kan alleen in een experimentele setting, waarbij leerlingen met gelijke adviezen op verschillende niveaus starten. Vanzelfsprekend is dit ethisch gezien niet mogelijk."

Gelijke resultaten, ongelijke adviezen

Hoewel basisscholen meestal grondig adviseren, zijn er reële zorgen over gelijke kansen en de overgang po-vo. Uit onderzoek van onder andere de Onderwijsinspectie (2018) blijkt dat het voor kinderen met gelijke leerresultaten uitmaakt of hun ouders laag- of hoogopgeleid zijn. Kinderen van laagopgeleide ouders krijgen structureel een lager schooladvies dan kinderen met hoogopgeleide ouders. Nu de centrale eindtoets niet langer leidend is, is de invloed van (het opleidingsniveau van) de ouders op het schooladvies vergroot.

Bron: Staat van het Onderwijs 2018.

Diploma ouders van invloed op hoogte advies (bij gelijke prestaties)

Leerlingen met academisch geschoolde ouders hebben 20 tot 30 procent meer kans om een advies te krijgen dat hoger ligt dan hun toetscore en 20 tot 30 procent minder kans om een lager advies te krijgen dan leerlingen waarvan ouders geen, een mbo 1- of een mbo 2-opleiding hebben. Bijstelling verkleint het verschil in onder advisering iets, maar weinig.
Bron: Staat van het Onderwijs 2018.

Hoe kunnen we het tij keren? Denessen: "Stop met de vroege selectie. Dit is mijns inziens echt het belangrijkste als het gaat om kansgelijkheid en de enige echte oplossing voor de leerlingen. Ik roep de overheid, gemeenten en scholen op om hun maatschappelijke verantwoordelijkheid te nemen. Leerlingen samen laten leren is noodzakelijk, voor gelijke kansen

maar ook voor integratie, burgerschapsvorming en leren samenleven in een pluriforme maatschappij."

Het selectiemoment wordt verlaat door brede brugklassen waar leerlingen met verschillende schooladviezen voor één of meerdere jaren door elkaar zitten. De overheid kan de brede brugklas verplicht stellen voor vo-scholen, al ligt het nu niet in de lijn der verwachting dat dit gebeurt. Op lokaal niveau kan een gemeente het voortouw nemen en de schoolbesturen gezamenlijk oproepen om brede brugklassen aan te bieden. Als alle scholen in een regio hiervoor kiezen, reguleer je de concurrentie tussen de vo-scholen. Er zijn voorbeelden van Nederlandse vo-scholen, zoals OSB Bijlmer, die zelfstandig kiezen voor brede brugklassen en in die periode goed en motiverend onderwijs bieden. Andere vo-scholen kunnen hier een voorbeeld aan nemen.

Doekjes voor het bloeden

Zolang brede brugklassen niet de norm zijn, kunnen po- en vo-scholen binnen het huidige systeem werken aan gelijke kansen. "Het zijn doekjes voor het bloeden, maar er is ruimte voor verbetering", aldus Denessen. De hieronder genoemde adviezen aan het po over het geven van het schooladvies zijn ook van toepassing op de leerlingbespreking in het vo.

1. Optimisme in advisering loont

Overadvisering betekent dat een leerling een hoger schooladvies krijgt dan op basis van schoolprestaties aangenomen zou mogen worden. Dit kan negatieve gevolgen hebben voor de leerling, omdat het de kans op tegenvallende onderwijsresultaten vergroot. Denessen stelt echter dat leerlingen gebaat zijn bij optimisme als het gaat om advisering en plaatsing in het vo. "De grenzen tussen de verschillende onderwijsniveaus zijn niet zo scherp als er wordt gedacht en er is sprake van grote overlap in

"Leerlingen zijn gebaat bij optimisme als het gaat om advisering en plaatsing in het vo"

de prestaties van leerlingen van verschillende niveaus. De scores op begrijpend lezen van de beste vmbo-b leerlingen liggen bijvoorbeeld hoger dan die van de zwakste leerlingen in het vwo." Tel daar het *selffulfilling prophecy* aspect bij op en je kunt stellen dat optimisme loont: het plaatsen van leerlingen op een hoger niveau dan het advies, zal in veel gevallen succesvol zijn.

2. Adviseren in teamverband

Leerkrachten baseren het schooladvies op de leerprestaties van de leerlingen en op hun beoordeling van 'zachte' factoren, zoals concentratie, motivatie en doorzettingsvermogen. In de weging van deze zachte factoren waar geen objectieve data voor beschikbaar zijn, bestaat het risico dat groepsstereotypering het advies beïnvloedt. Dit is nadelig voor kinderen met een migratieachtergrond en/of laagopgeleide ouders, omdat de groepsstereotypering en de (onbewuste) vooroordelen over hen negatief kunnen uitpakken.

Het is belangrijk dat leerkrachten zich hiervan bewust zijn en hiervoor waken. Scholen kunnen het adviseren beter reguleren door altijd te adviseren in teamverband en de weging van de zachte factoren zo expliciet mogelijk te formuleren. Hanteer een *growth mindset* en spreek elkaar aan op stigmatiserend taalgebruik, zoals 'Dit is een typische vmbo-leerling'. Denessen: "Kinderen hebben geen 'niveau'. Het onderwijs dat zij krijgen en de taken die zij uitvoeren, die hebben een niveau. Je kunt over jezelf ook niet zeggen dat je één niveau hebt; dit verschilt per moment en bij wat je aan het doen bent. Ontdoe jezelf van dit hokjesdenken als je over leerlingen spreekt."

3. Een kwetsbare thuissituatie van een leerling mag niet van invloed zijn op het schooladvies

Welke factoren er naast de eindtoets meespelen bij een schooladvies, ligt niet vast in beleid. Scholen maken hierin eigen keuzes. Wanneer scholen kenmerken van het gezin laten meewegen in het advies, krijgen kinderen met vergelijkbare capaciteiten niet dezelfde kansen in het vo. "Met het oog op het bevorderen van kansengelijkheid heeft het de voorkeur dat leraren een ongunstige thuissituatie niet te zwaar wegen in het advies, maar nadenken over het nemen van compenserende maatregelen voor de betreffende leerlingen, zoals het inschakelen van hulp van een externe organisatie, bijvoorbeeld School's Cool" (Buijs & Denessen, 2018).

4. Een onderwijsinhoudelijke en organisatorische doorgaande lijn

Een doorgaande lijn van po naar vo betekent dat de po- en vo-scholen (inhoudelijk) samenwerken en/of hun onderwijsaanbod op elkaar afstemmen. Een doorgaande lijn versoepelt voor leerlingen de overgang van po naar vo. Po- en vo-scholen die elkaar goed kennen, kunnen ervoor zorgen dat ze meer kennis hebben over elkaars onderwijs- en ondersteuningsaanbod en kunnen de inhoud van het onderwijs afstemmen, zowel de leerstof als studievaardigheden, zoals omgaan met huiswerk. Po en vo kunnen ook samenwerken en uitwisselen als het gaat om bijscholing en professionalisering. In het po is er bijvoorbeeld veel kennis over taalonderwijs en het inhalen van onderwijsachterstanden, waar het vo van kan leren. Om een doorgaande lijn te realiseren, is het noodzakelijk dat het schoolbestuur hiervoor aandacht heeft en dit faciliteert.

Bronnen

Inspectie van het Onderwijs (2018).

Onderwijsverslag De Staat van het Onderwijs 2016-2017. Rapport beschikbaar : onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2018/04/11/rapport-de-staat-van-het-onderwijs. Interactieve web versie beschikbaar: destaatvanhetonderwijs2018.nl

Buijs, E., Denessen, E. (2018). *De overgang Po-Vo in Nijmegen*. Nijmegen: Behavioural Science Institute, Radboud Universiteit.

“Veel leerkrachten vinden het lastig om een passend vmbo-advies te geven”

De overgang po-vo in Nijmegen

De schoolbesturen po en vo in de regio Nijmegen hebben zich verenigd in een poveo-netwerk om het proces van de overgang van po naar vo te optimaliseren. In 2011 liet het poveo-netwerk onderzoek doen naar adviezen en schoolloopbanen van Nijmeegse leerlingen. In 2018 werd aan Eddie Denessen van de Radboud Universiteit gevraagd om hiernaar nogmaals onderzoek te doen². In dit artikel schetsen we enkele interessante uitkomsten³ en laten we zien wat een regionaal onderzoek naar de overgang van po naar vo kan opleveren.

Aanleidingen voor het onderzoek zijn de veranderde regelgeving en de toegenomen prestatiedruk in de samenleving, die zich onder andere uit in de druk van ouders op de school bij het schooladvies voor het voortgezet onderwijs.

Er zijn voor het onderzoek gegevens geanalyseerd over schooladviezen, toetsscores en schoolloopbanen van bijna 4.000 leerlingen. Daarnaast zijn er 37 interviews afgenomen bij betrokkenen in po en vo. In het onderzoek staan de volgende thema's centraal:

- De advisering in het po en de relatie met de eindtoets.
- De overdracht van po naar vo.
- Ervaringen in het vo met schooladviezen, eindtoets en schoolloopbanen.
- Doorgaande leerlijnen en initiatieven ter versoepeling van de overgang po-vo.

Advisering voor het vmbo

Uit het onderzoek blijkt dat veel leerkrachten het lastig vinden om een passend vmbo-advies te geven, met name als het gaat om de keuze tussen een vmbo-kader of een gemengd/theoretisch⁴ advies. Hierbij speelt mee dat veel Nijmeegse vmbo-t/havo/vwo-scholen minimaal een vmbo-t advies eisen. Betrokkenen vermoeden dat dat een rol speelt bij de druk van ouders op leerkrachten om een hoger advies te geven als er twijfel is tussen vmbo-k of g/t. Vergeleken met landelijke gegevens is er in Nijmegen onder leerlingen met een vmbo-g/t advies niet meer afstroom in leerjaar 3. Die afstroom is wel iets hoger vergeleken met de Nijmeegse gegevens uit 2011.

² Edwin Buijs heeft het onderzoek samen met Eddie Denessen uitgevoerd.

³ We bespreken enkele bevindingen waarvan we veronderstellen dat ze op meer scholen aan de orde zijn en aanzetten tot nadenken.

⁴ Gemengd en theoretisch vmbo kennen hetzelfde niveau, maar bij de gemengde leerweg is een avo vak vervangen door beroepsgericht onderwijs (4 uur).

Het onderscheid tussen de vier leerwegen van het vmbo is niet voor alle leerkrachten in het po even helder. We krijgen hierover zelf ook regelmatig signalen uit het veld. Mogelijk is dit onder meer te verklaren door het gegeven dat veel leerkrachten op hbo-niveau of hoger zijn opgeleid en nooit op het vmbo hebben gezeten. Bovendien bestaat het vmbo in deze vorm nog niet zo lang. De onderzoekers adviseren het povo-netwerk om over dit onderwerp expertise en ervaring uit te wisselen.

Het functioneren van het povo-netwerk

Uit het onderzoek blijkt dat de door het povo-netwerk georganiseerde activiteiten, zoals studiemiddagen, worden gewaardeerd door leraren die eraan meedoen. Uiteraard refereren de ondervraagden aan het gebrek aan tijd en taakuren, maar de leraren die desondanks meedoen raken geïnspireerd en gebruiken opgedane inzichten direct op de werkvloer, zo blijkt uit de volgende uitspraak van een po-betrokkene: "Bij elkaar in de keuken kijken en kunnen zeggen: 'Echt? Verwachten jullie dat onze kinderen dat kunnen? Maar dat kunnen ze nog helemaal niet'. Of juist: 'Ah joh, dat hebben ze in groep 7 al gehad'."

Positieve ervaringen van ondervraagden in het po zijn verder: kennisdeling en het bespreken van wederzijdse beelden, verwachtingen en vooroordelen.

Hoewel er in het vo wat minder mensen bekend zijn met de activiteiten van het povo-netwerk, hebben ook deelnemers uit het vo positieve ervaringen. Men wil graag vaak uitleggen wat kenmerkend is voor het op hun school geboden onderwijs (bijvoorbeeld tweetalig onderwijs of een cultuurprofiel). En men wijst erop dat hier jaarlijks ontwikkelingen in zijn die het voor po de moeite waard maken elk jaar informatie op te doen.

Leraren in het vo hebben te maken met kinderen die van meerdere basisscholen afkomstig

zijn en zien behoorlijke verschillen, bijvoorbeeld in de mate waarin leerlingen te maken hebben gehad met huiswerk, leren leren en studievaardigheden. Enerzijds vinden vo-betrokkenen dat het po hier meer aandacht aan kan besteden, anderzijds is er begrip voor dat het basisonderwijs niet overal aan toe kan komen.

Het project 'Taal is de basis'

'Taal is de basis' is een project waarin po en vo samen werken aan een doorgaande lijn. Dit initiatief komt uit het vmbo, waar men signaleerde dat veel leerlingen moeite hebben met taal. Docenten Nederlands werden gekoppeld aan leerkrachten van de bovenbouw. Zij bezochten elkaars lessen, waarbij de vo-docenten ook collega's meenamen die andere vakken geven. Twee à drie keer per jaar werden bijeenkomsten belegd waarbij ook directieleden en een taal-expert aansloten.

Op dit project wordt met veel tevredenheid teruggekeken. Veel vo-docenten realiseren zich nu de verschillen tussen de manier waarop basisscholen taalonderwijs geven (met veel losse onderdelen zoals woordenschat, spelling en begrijpend lezen en met aandacht voor taal in vakken als aardrijkskunde of geschiedenis) en wat er in het vo gebeurt (beperkte aandacht voor het vak Nederlands en daarnaast meestal geen aandacht voor taal).

Naast kennis over elkaars lespraktijk, heeft het project een aantal andere opbrengsten. Zo zijn de deelnemende vo-docenten meer gericht op het versterken van taalvaardigheden en staan zij bewuster stil bij de vraag of zij in proefwerken vakkennis of taalkennis toetsen. In de les geven sommige docenten nu meer aandacht aan moeilijke woorden en leren ze leerlingen die dat nodig hebben leesstrategieën aan. Een aantal vo-scholen gaat verder met het ontwikkelen van een taalbeleid, om de aandacht voor taal breed in de school te versterken en te borgen.

Hoewel er vooral opbrengsten zijn voor het vo, had het project ook meerwaarde voor de deel-

nemers uit het po. Zij droegen bij aan een goede overgang van po naar vo voor hun leerlingen en hielden er goede contacten aan over met het vo. Bovendien is het bevredigend voor po-leerkrachten om te merken dat vo-docenten kunnen leren van het basisonderwijs.

Tot slot

Het onderzoek naar de overgang van po naar vo in Nijmegen heeft een schat aan informatie opgeleverd. De schooladvisering is doorgaans zorgvuldig en de betrokkenen zijn tevreden over contacten en uitwisselingen binnen het povo-netwerk.

Uiteraard zijn er de nodige knelpunten en daarom bevat het rapport ook enkele aanbevelingen, die ook relevant zijn voor scholen

en povo-netwerken op andere plekken in Nederland. Scholen kunnen een stap verder gaan door zelf onderzoek te (laten) doen naar de overgang van po naar vo in de eigen stad of streek. Dan kunnen scholen zich meten met het landelijke gemiddelde: doen wij het hier beter? Bovendien versterkt het de samenwerking als scholen zelf onderzoek organiseren. Het bespreken van de uitkomsten en de aanbevelingen kan direct leiden tot verbetering van het onderwijs en de doorgaande lijn en tot het versterken van gelijke kansen.

Bronnen

Buijs, E., Denessen, E. (2018). *De overgang Po-Vo in Nijmegen*. Nijmegen: Behavioural Science Institute, Radboud Universiteit.

“Scholen kunnen een stap verder gaan door zelf onderzoek te (laten) doen”

“De nieuwe kaarten
gaan uit van de
werkelijke lengte
van de fietsroute
naar school”

Voortgezet onderwijs: is er iets te kiezen?

Op veel plekken in Nederland krimpt de bevolking, geregeld halen sluitende basisschooltjes het nieuws. Over de gevolgen in het voortgezet onderwijs wordt nog niet zo vaak bericht. Op LinkedIn kwam een interessante kaart voorbij, gemaakt in opdracht van het bestuur Achterhoek VO. Niek Kraan, bestuurssecretaris van dit bestuur, was hierachter de stuwende kracht. Wij belden hem en vroegen naar de achtergronden.

In het artikel *Ouders en schoolkeuze* in deze special is te lezen dat veel ouders vinden dat er bij het kiezen van een vo-school weinig keuzemogelijkheden zijn, vooral als het gaat om praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs. In de evaluatie van de Wet Eindtoetsing PO (Oomens, Scholten & Luyten, 2019) werd opgemerkt dat ouders doorgaans tevreden zijn over de vo-school waar hun kinderen terecht komen, maar dat er in minder stedelijke gebieden wel degelijk veel minder keuzemogelijkheden zijn.

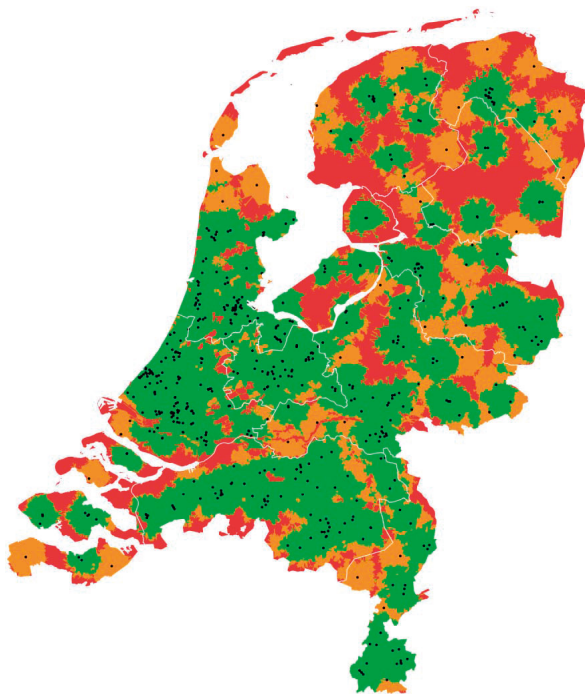
Het bestuur Achterhoek VO lieten kaarten maken waarop dat zichtbaar is. De directe aanleiding voor het laten maken van de kaarten was de leerlingendaling in de Achterhoek. Deze is fors, er wordt een krimp verwacht van 30 procent. Door deze leerlingendaling komen er op den duur minder middelen voor de scholen en dat betekent dat er schoollocaties gesloten zullen moeten worden. Het bestuur Achterhoek VO wil de reisafstand naar vo-scholen echter acceptabel houden en is bereid daarvoor (eigen) scholen te sluiten en of samen te voegen/

werken met andere besturen. Dat elke denominatie een eigen vo-school heeft, is in een krimpregio niet haalbaar.

Het Ministerie van OCW maakte in het verleden dekkingskaarten van het vo-aanbod, met een straal om elke vo-school. Het probleem van die kaarten is dat deze geen rekening houden met barrières, zoals snelwegen en rivieren, waardoor ze geen realistisch beeld schetsen. De nieuwe kaarten gaan uit van de werkelijke lengte van de fietsroutes naar de vo-scholen.

De kaarten hebben drie kleuren: zijn er binnen twaalf kilometer meerdere vo-scholen, dan is dat deel van de kaart groen. Is er binnen twaalf kilometer maar één school, dan is dat deel van de kaart oranje. Dit is een risicogebied, omdat deze school kan verdwijnen. Is er geen school op twaalf kilometer fietsstand, dan is het deel van de kaart rood. De norm van twaalf kilometer afstand is afkomstig uit het adviesrapport van de commissie Dijkgraaf aan minister Slob.

Op dit kaartje van Nederland is het aandeel vwo-bovenbouw locaties te zien.

- Leerling kan kiezen uit 2 of meer scholen voor deze schoolsoort binnen 12 km fietsafstand
- Er is voor de leerling 1 school met deze schoolsoort binnen 12 km fietsafstand
- Deze schoolsoort wordt niet aangeboden binnen 12 km fietsafstand voor de leerling
- Schoollocatie die betreffende schoolsoort aanbiedt

Bron: Achterhoek VO (2019).

In Oost-Nederland is het aantal 'groene gebieden' in de loop van de tijd al vaak afgenomen en is 'oranje' vaak 'rood' geworden. De gepresenteerde kaarten geven momenteel soms een iets te gunstig beeld, omdat sommige scholen op de kaarten onderbouwlocaties zijn. Na twee jaar moeten de leerlingen hun schoolloopbaan dus op een andere locatie voortzetten. Schrijnend is dat de toekomstige krimp het grootste zal zijn aan de randen van Nederland (met uitzondering van een deel van de westkust), waar de dekingsgraad nu al beperkt is. De dekingsgraad zal daar dus nog verder afnemen.

Bij Achterhoek VO heeft men deze problematiek al langer in het vizier. Het bestuur zal ook in de toekomst mogelijk op een aantal plaatsen scholen samenvoegen. Dat gaat samen met al gewenste onderwijsvernieuwingen.

De kaarten zijn in eerste instantie gemaakt voor intern gebruik, maar men had ook wel een extern doel voor ogen, vertelt Niek Kraan. Het idee dat overal binnen twaalf kilometer een school voor voortgezet onderwijs moet zijn, lijkt in de praktijk niet haalbaar. Het onderwijs en het ministerie zouden hierover het gesprek moeten voeren, maar omdat dit niet van de grond kwam, heeft het bestuur dit zelf maar opgepakt. En met succes: de publicatie van de kaart is niet ongemerkt gebleven: OCW, de VO-raad, Kamerleden en veel besturen en journalisten zijn erop gedoken. We dragen met dit korte artikel graag bij aan de aandacht voor deze problematiek.

Bronnen

Achterhoek VO (2019). *In beeld: leerlingendaling in het voortgezet onderwijs*. Beschikbaar: achterhoekvo.nl/Nieuws/In-beeld-Leerlingendaling-in-het-voortgezet-onderwijs/page.aspx/29?ID=90

Oomens, M., Scholten, F. & Luyten, H. (2019). *Evaluatie Wet Eindtoetsing PO*. Eindrapportage. Utrecht: Oberon.

10-14 Onderwijs: een stelselwijziging van onderop?

Het aantal 10-14 scholen groeit. De pilot van OCW omvat inmiddels twintig initiatieven, maar ook daarbuiten poppen diverse tienerscholen op. Op tal van plaatsen in het land zijn schoolbesturen bovendien actief aan het onderzoeken of er behoefte is aan 10-14 onderwijs in hun omgeving en zo ja: in welke vorm. U onderzoekt dit wellicht ook? Dit artikel belicht deze ontwikkeling vanuit diverse invalshoeken.

De leeftijd waarop we in Nederland kinderen selecteren voor het vervolgonderwijs – rond het twaalfde jaar – is in vergelijking met andere landen opvallend laag. In landen als Denemarken, Zweden, de US en de UK vindt het selectiemoment rond het zestiende jaar plaats. Vroege selectie, zoals in Nederland, versterkt de ongelijkheid in het onderwijs. Bij gelijke capaciteit komen leerlingen van laagopgeleide ouders vaker op een lager niveau terecht dan leerlingen van hoogopgeleide ouders (Inspectie van het Onderwijs, 2018).

Initiatiefnemers van 10-14 onderwijs willen leerlingen ruim de tijd geven om talenten te ontdekken en zich in hun eigen tempo te ontwikkelen. Schoolbesturen die deze initiatieven omarmen, geloven in de voordelen van selectie op latere leeftijd, dus nadat leerlingen hun talenten en capaciteiten goed hebben kunnen ontwikkelen.

Toch is uitstel van selectie zeker niet de enige reden om met 10-14 onderwijs te starten. De bijkomende redenen zijn divers, van profilering van de school of het bestuur tot goede afstemming van doorgaande leerlijnen. Deze diversiteit komt ook tot uitdrukking in de grote verschillen tussen de 10-14 initiatieven.

De pilot 10-14 onderwijs

In het regeerakkoord 'Vertrouwen in de Toekomst' (2017) van het huidige kabinet werd meer experimentele ruimte voor 10-14 onderwijs aangekondigd. Doordat het selectiemoment wordt uitgesteld, kan 10-14 onderwijs bijdragen aan gelijke kansen, zo verwacht ook het Ministerie van Onderwijs. In het schooljaar 2017/18 startte er daarom een pilot met zes 10-14 scholen. De pilot is verlengd en er zijn meerdere initiatieven bijgekomen. De eindrapportage in 2020 zal informatie geven over de succesfactoren, de belemmeringen en de effecten van 10-14 onderwijs.

Enkele van de pilot-initiatieven:

- Tienercollege in Gorinchem: tienercollege.nl
- LeerOnderneming in Ridderkerk: deleeronderneming.nl
- De Overstap in Zetten: hpc-zetten.nl/onderwijs/de-overstap
- Onderwijsroute 10-14 in Zwolle: ooz.nl/onderwijsroute-10-14
- Spring High in Amsterdam: springhigh.nl/home
- NOVA Tienercollege in Dordrecht: nova-tienercollege.nl
- Agora 10-15 in Groesbeek: montessoricollege.nl/onze-school-2/agora-onderwijs/agora-10-15-groesbeek
- Tienerschool Sneek: tienschoolsneek.nl
- Tienercollege Noordoostpolder in Emmeloord: tienercollegenop.nl
- SOOOOL 10-14 in Horst: soool10-14.nl

Verschillende invullingen

Een echte definitie voor 10-14 onderwijs is er niet. De Kamerbrief over de pilot samenwerkingsvorm 10-14 onderwijs (Slob, 2018) gaf de volgende omschrijving: "Een innovatieve samenwerkingsvorm tussen basisscholen en scholen voor het voortgezet onderwijs. Leerlingen tussen de 10 en 14 jaar worden door een team van po- en vo-docenten in een doorlopende leerlijn begeleid en uitgedaagd naar een passende keuze voor het voortgezet onderwijs."

Het doel van het 10-14 onderwijs verschilt per initiatief. In de tussentijdse monitorrapportage van de pilot wordt het als volgt omschreven: "Een ononderbroken ontwikkelingsproces voor alle leerlingen creëren door maatwerkonderwijs te bieden dat is afgestemd op de ontwikkeling van leerlingen en zo hun talentontwikkeling optimaal ondersteunt."

Als gevolg van de ruime definitie en het gebrek aan een 'keurmerk', ziet 10-14 onderwijs er overal anders uit. Er is doorgaans sprake van meer gepersonaliseerd onderwijs, maar er worden verschillende onderwijsconcepten gebruikt

(al dan niet ontwikkeld door de scholen zelf). Vaak krijgen po- en vo-leerlingen les in hetzelfde gebouw, soms ook niet. Soms is het aanbod bedoeld voor een specifieke doelgroep, maar vaak niet. Soms is er een loting, soms doen alle leerlingen van de betrokken basisschool mee, maar vaak zijn er selectiegesprekken.

De vraag is of deze variëteit maakt dat het aanbod goed kan worden afgestemd op de behoeften en dus als positief moet worden gezien, of dat hierdoor het concept 10-14 onderwijs vertroebelt. In de tussentijdse monitorrapportage viel ons op dat deze veelzijdigheid het in elk geval lastig maakt om te bepalen of 10-14 onderwijs de beoogde doelen behaalt. Deze doelen verschillen immers per initiatief: twee vergelijkbare praktijken kunnen voor het ene initiatief een succes zijn en voor het andere een mislukking.

Dit is toch de middenschool?

De middenschool was in de jaren zestig en zeventig een experimentele onderwijsvorm voorafgaand aan het voortgezet onderwijs. Leerlingen doorliepen na de basisschool gedurende drie jaar hetzelfde onderwijsprogramma, er vond nog geen selectie plaats. De middenschool is door een volgend kabinet niet doorgezet en is zodoende nooit echt van de grond gekomen. De tienerschool herneemt het idee, maar laat leerlingen op jongere leeftijd starten.

Oude wijn in nieuwe zakken? Misschien, maar wel met een belangrijk verschil: het 10-14 onderwijs is geïnitieerd door het onderwijs en niet door de overheid. Het ministerie faciliteert, maar er zijn voor de initiatieven die deelnemen aan de pilot geen financiële (of andere) baten. Het succes van het 10-14 onderwijs is dus waarschijnlijk maar beperkt te relateren aan de pilot. Daarmee lijkt het grotendeels een beweging 'van onderop', die dus niet afhankelijk is van de kleur van een kabinet of de omvang van een subsidiepot. Dit zou de kans van slagen van 10-14 onderwijs wel eens een stuk groter kunnen maken.

Juf Lies of mevrouw de Groot?

Niet alleen voor leerlingen is de overstap van po naar vo groot, ook voor de leerkrachten en docenten is er een behoorlijk verschil in cultuur en organisatie. Niet alleen de leraren, maar ook ouders zijn al lang vertrouwd met de tradities van het onderwijs. Wordt Sinterklaas gevierd? De groep 8 musical en het kamp, zal mijn kind dat dan nooit meemaken? Hoe gaan we om met mobiele telefoons? En wat wordt het: juf Lies of mevrouw de Groot..?

Veel 10-14 initiatieven focussen op de positieve kant van samenwerking met de andere sector en benadrukken het leren van elkaar, bijvoorbeeld in een leergemeenschap. Dat laat onverlet dat er tussen po en vo behoorlijke verschillen zijn in beloningsstructuur en arbeidsvoorwaarden. Deze verschillen bestaan vooralsnog ook voor de professionals die werken in 10-14 onderwijs.

Ook het samenwerkingsvraagstuk is een van de grotere hobbels. Een paar besturen die een 10-14 initiatief uitvoeren, hebben zowel po- als vo-scholen. Dat maakt de organisatie een stuk gemakkelijker; de doorstroom van leerlingen na vier jaar 10-14 onderwijs is te garanderen en er is maar één schoolorganisatie die aan het roer staat.

De toekomst van 10-14 onderwijs

“De twee grote uitdagingen waarmee de 10-14 initiatieven te maken hebben, bevinden zich op het terrein van de eerdergenoemde verschillende cao’s en de verschillende eisen ten aanzien van de bevoegdheid van leerkrachten en docenten. Samen met de regiegroep worden hiervoor zoveel mogelijk oplossingen verkend en ingezet. Een voorbeeld van een reeds getroffen maatregel is het doorstroomdiploma vmbo voor docenten met een pabo-diploma. Met dat diploma zijn zij (gedeeltelijk) bevoegd om les te geven in de onderbouw van het vo” (Grimmius).

**“Nog liever zien
de kwartiermakers
een doorgaande
leerlijn voor
kinderen van
0-18 jaar”**

Harry Grimmus van de kwartiermakersgroep ziet de toekomst positief tegemoet. Het aantal 10-14 onderwijsinitiatieven en de belangstelling ervoor groeien behoorlijk. Op steeds meer plekken dringt het door dat de huidige vroege selectie veel nadelen heeft. Bovendien wordt in het voortgezet onderwijs een zekere mate van flexibilisering van toetsing en examinering gewoner. Een voorbeeld hiervan is een leerling die het examen wiskunde op een hoger niveau afsluit dan het schooltype dat hij volgt.

Dat we in het huidige systeem niet alleen te vroeg selecteren, maar leerlingen ook 'vastzetten' in het schooltype dat zij voor hun 'slechtste' vakken maximaal aankunnen, roept bij steeds meer mensen vraagtekens op. Op een meer flexibele manier kijken naar talenten van leerlingen sluit aan bij de gedachte dat leerlingen zich op diverse gebieden op verschillende niveaus en in een verschillend tempo ontwikkelen. En dat gebeurt in het 10-14 onderwijs.

Er zijn veel plaatsen waar 10-14 onderwijs nog niet is te realiseren, maar waar men de ontwikkelingen met veel interesse volgt. Op sommige plaatsen worden elementen van 10-14 initia-

tieven ingezet om de overgang tussen po en vo te verzachten. De overgang van po naar vo is voor heel veel leerlingen, ouders en onderwijsprofessionals een hoofdbreker. Niet overal kunnen leerlingen terecht bij de school van hun eerste keus. Niet alle ouders zijn het eens met het schooladvies van de basisschool.

De ambitie om de overgang van po naar vo te verbeteren, komt geregeld voort uit onvrede over de praktijk van schooladvisering. Door het po wordt dit vaak geformuleerd als 'leerlingen worden door het vo niet passend geplaatst of niet goed opgevangen'. Het vo stelt dat er 'iets mis is met de informatie bij het advies' of dat 'leerlingen te hoge adviezen krijgen'. Dergelijke opmerkingen demonstreren dat po en vo verschillende sectoren zijn, met ieder hun eigen focus en ambities, maar ook met eigen belangen.

De droom van de kwartiermakers gaat veel verder dan 10-14 onderwijs waarmee de overgang tussen po en vo wat minder scherp is. Zij hebben dan ook niet de wens dat 10-14 onderwijs de standaard wordt. De selectie vindt dan wel op latere leeftijd plaats, maar selectie blijft belangrijk. Liever nog zien de kwartiermakers een doorgaande leerlijn voor kinderen van 0-18 jaar, waar talenten kunnen bloeien en het onderwijs sterk gedifferentieerd is. Harde overgangen en rigide indelingen in schooltypen zijn dan overbodig. Om dat te bereiken is echter flexibilisering van regels en/of aanpassing van de huidige wetgeving nodig.

Vraagstukken

Als u besluit te starten met 10-14 onderwijs is dat het begin van een ontwikkeltraject van en met meerdere partijen. De beslissing om al dan niet te beginnen met dit onderwijs kan beter niet lichtzinnig worden genomen. Om een goede afweging te maken of 10-14 onderwijs iets is voor uw school en uw regio en welke vorm voor u passend is, moet u antwoorden vinden op verschillende vraagstukken.

Voor meer informatie hierover kunt u terecht bij Sardes.

10-14 onderwijs in 8 vragen: haalbaar en wenselijk in uw situatie?

Vraag en aanbod

Is er behoefte aan 10-14 onderwijs in de regio?
Is er al aanbod?
Wat vinden ouders van deze ontwikkeling?

Een samenwerkingsvraagstuk

Welke partijen doen er mee en waar selecteer je deze op? Op basis van een bestaande relatie, speelt denominatie een rol, moet er een gedeelde onderwijskundige visie zijn of is het vooral van belang dat de samenwerkende scholen bij elkaar in de buurt liggen?

Een visie vraagstuk

Waarom en hoe gaan we 10-14 onderwijs verzorgen? Er zijn verschillende redenen om met 10-14 onderwijs te starten. Onoverbrugbare verschillen in de visie van samenwerkende partijen zijn vaak de reden voor het stranden van een samenwerking.

Een onderwijskundig vraagstuk

Hoe moet het curriculum eruit en gaan zien en wat zijn pedagogische en didactische uitgangspunten? Wat is er nodig voor deze onderwijskundige aanpak en dit curriculum? Zijn de teams in staat dit onderwijs te verzorgen? Is deze aanpak aantrekkelijk voor ouders en leerlingen?

Een logistiek vraagstuk

Waar komt de voorziening en wat is er voor nodig? Als er gekozen wordt voor een fysieke samenwerkingslocatie, waar wordt dit dan gehuisvest? Wat betekent dit voor ouders, leerlingen en leraren?

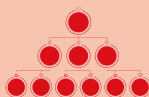
Een juridisch vraagstuk

Wat is er mogelijk binnen de kaders van wet- en regelgeving en geeft ons dat voldoende ruimte om onze doelen te realiseren? besluitvorming loopt en hoe de samenwerking is ingericht.

Een financieel vraagstuk

Wat gaat het kosten en hoe is het te bekostigen? Wie betaalt wat, nu en in de toekomst? Zijn er eventueel extra middelen beschikbaar? Is er voldoende budget om het ontwikkelproces te bekostigen?

Een organisatorisch vraagstuk

Welke eisen stelt 10-14 onderwijs aan de organisatie? Het gaat hierbij over het organigram, over de personele bezetting, maar ook over hoe besluitvorming loopt en hoe de samenwerking is ingericht.

Meer lezen en kijken

- 1014onderwijs.nl
- eenvandaag.avrotros.nl/item/wat-is-het-geheim-van-de-tienerschool

Bronnen

Inspectie van het Onderwijs (2018). *Onderwijsverslag De Staat van het Onderwijs 2014-2015*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Oomens, M., Scholten, F. & Luyten, H. (2019). *Evaluatie Wet Eindtoetsing PO*. Eindrapportage. Utrecht: Oberon.

Slob, A. (2018, 1 mei). *Kamerbrief over pilot samenwerkingsvorm 10-14 onderwijs*. Beschikbaar: rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/05/01/kamerbrief-over-10-14-onderwijs

Slob, A. (2019, 21 juni). *Beleidsreactie op de eindevaluatie van de Wet Eindtoetsing Primair Onderwijs (po)*. Tweede Kamer der Staten-Generaal, Kamerbrief 31 293 Primair Onderwijs, nr. 471. Beschikbaar: tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2019Z12966&did=2019D26730

VVD, CDA, D66 en ChristenUnie (2017). *Regerakkoord 2017 - 2021 'Vertrouwen in de toekomst'*. Beschikbaar: kabinetsformatie2017.nl/documenten/publicaties/2017/10/10/regerakkoord-vertrouwen-in-de-toekomst

“Het 10-14 onderwijs is geïnitieerd door het onderwijs en niet door de overheid”

Passend onderwijs en de overgang van po naar vo

Voor alle kinderen is de overgang van po naar vo een spannende stap, zeker gezien de leeftijdsfase waarin zij zich dan bevinden. Daar komt bij dat de verschillen tussen po en vo groot zijn. Irma Miedema beschrijft wat er voor het kind zoal komt kijken bij de overgang po-vo en staat met name stil bij kinderen die extra ondersteuningsbehoeften hebben. Hoe zorgen we ervoor dat de overgang voor deze kinderen passend is?

Drie ontwikkelingskenmerken

Waar staat een kind rond het twaalfde jaar in zijn ontwikkeling? Daar valt vanuit allerlei specialismen veel over te zeggen, maar we beperken ons hier tot drie kenmerken.

De eerste betreft de cognitieve ontwikkeling. Een deel van de kinderen ontwikkelt het vermogen om theoretisch en modelmatig te denken, om in gedachten te 'spelen met mogelijkheden'. Andere kinderen blijven denken in concrete mogelijkheden, waarbij de een zich die mogelijkheden vrij makkelijk in gedachten kan voorstellen, terwijl de ander de verschillende opties moet ervaren om ervan te leren (Piaget & Tomlinson, 2018). Deze verschillen in cognitieve ontwikkeling weerspiegelen zich in de indeling van ons onderwijssysteem, van praktijkonderwijs tot gymnasium.

De ontwikkeling van de executieve functies⁵, een begrip uit de neuropsychologie, is een tweede belangrijk kenmerk. Een kind met sterk ontwikkelde executieve functies kan bijvoorbeeld goed plannen, hoofdzaken van bijzaken scheiden, prioriteren, zich concentreren en impulsen beheersen. Het kind is door dit alles in staat om een enigszins complexe taak goed te volbrengen.

Tot slot, sociaal gezien zoeken jongeren⁶ in deze periode naar een (nieuwe) positie in een bredere wereld dan die van het eigen gezin. Waar sta ik en wie ben ik, los van mijn vanzelfsprekende plek binnen de familie? In onze samenleving is deze bredere wereld voor een kind van twaalf vooral de klas op de school voor voortgezet onderwijs.

⁵ Muriel Lezak muntte de term 'executive functions' in haar boek dat intussen een standaardwerk is geworden: Muriel Deutsch Lezak (2012). *Neuropsychological Assessment, 5th revised edition*. Oxford University Press. Een publicatie over toepassing van de bevindingen rond executieve functies: is Peg Dawson en Richard Guare (2019). *Executieve functies bij kinderen en adolescenten*, (2019). Amsterdam: Hogrefe.

⁶ Zie voor een overzicht van onderzoek met naast Noord-Amerikaanse ook Europese voorbeelden: Ed. Sandy Jackson and Luc Goossens (2006). *Handbook of Adolescent Development*. UK: Taylor & Francis.

Het lijkt geen onzinnige veronderstelling dat een kind met sterke cognitieve vermogens en een ondersteunende thuissituatie zwak ontwikkelde executieve functies gemakkelijker kan compenseren dan een kind dat hier niet over beschikt.

Verschillen tussen po en vo

We richten nu de blik op het onderwijssysteem, met de puzzelopdracht: zoek de verschillen tussen po en vo. Een aantal verschillen is meteen te zien. Een kind op het vo heeft niet één leraar op een dag (halve week/week) maar meerdere, soms wel zes. Meer leraren en soms meer locaties betekent: vaker onvoorziene omstandigheden, zoals het plotseling uitvallen van een les.

Het kind is ineens niet meer de oudste op school, maar de jongste. De school is meestal groter, soms veel groter, en de weg ernaartoe is meestal langer. Op de nieuwe school zit het kind in de klas met andere kinderen die ongeveer hetzelfde leerniveau hebben, terwijl hij op de basisschool in een groep zat met kinderen met sterk verschillende leerniveaus en verschillende manieren van leren en gedrag.

En wij zien nog meer verschillen tussen po en vo. We presenteren hier geen feiten, maar onze eigen impressies gebaseerd op veel waarnemingen uit audits en andere onderzoeks- en begeleidingsopdrachten.

Bij veel vo-docenten zien we *een andere visie op leerdoelen* dan bij veel po-leerkrachten. Dit zal te maken hebben met het feit dat het vo toewerkt naar een diploma. Veel vo-docenten zien de eindexameneisen als datgene waar ze met de leerling naartoe werken. Al het overige staat ten dienste daarvan. Veel po-leerkrachten zien de wettelijke leerdoelen als onderdeel van wat zij willen bereiken, naast de bredere ontwikkeling van kinderen, vaak gerelateerd aan de onderwijsvisie van de school.

Een ander verschil is *de rolopvatting van de leraren*. De docent in het vo is in elk geval overdrager van kennis en hij

begeleidt de leerling om zich die kennis eigen te maken. Waar stopt die begeleiding? Hoort het versterken van de executieve functies (leervoorwaarden) bij het takenpakket van de docent? Heeft de docent ook een pedagogische rol? In het vo zijn de verschillen in rolopvatting tussen docenten – ook binnen scholen (denk aan onder- en bovenbouw) – groot. In het po zien we een wat consistentere beeld en nemen veel leerkrachten ook een coachende rol op zich.

Tot slot verschilt *de organisatie van Passend Onderwijs in de scholen*, bij de besturen en bij de samenwerkingsverbanden Passend Onderwijs. Veel vo-scholen hebben sinds de invoering van Passend Onderwijs in 2014 de ondersteuning van leerlingen bij wie het niet vanzelf gaat, voor een belangrijk deel naar zich toegetrokken. In veel samenwerkingsverbanden wordt het geld voor de ondersteuning (zowel voor de 'lichte' ondersteuning als – soms deels – voor de 'zware' ondersteuning) elk jaar doorgesluisd naar de schoolbesturen. Scholen en schoolbesturen voelen zich meer dan voorheen verantwoordelijk voor het onderwijs aan kinderen waarvoor het reguliere aanbod niet passend is. Veel vo-schoolbesturen hebben met het toebedeelde geld een eigen begeleidingsstructuur opgezet, met eigen interne expertise. In de meeste vo-scholen is meer ondersteuning beschikbaar dan vroeger.

Die ondersteuning heeft echter weinig effect op de praktijk in de klas. Vaak gaat het zo: er komt een signaal dat er onvoldoende aansluiting is tussen het onderwijs en een leerling. Dit signaal kan van alle betrokkenen komen, waaronder een docent. Daarop wordt de ondersteunings-

behoefte van de leerling buiten

de klas in kaart gebracht

door de ondersteu-

nings- of zorg-

coördinator. Zij

of hij stelt een

handelingsplan

op, eventueel

ondersteund door

“Een kind heeft op het vo ineens niet één leraar op een dag, maar soms wel zes”

experts of collega's die in de ondersteuning of zorg werken. Ook bij de uitvoering van het handelingsplan zijn docenten maar beperkt betrokken, het is voornamelijk de mentor die daar – en soms ook beperkt – deel aan heeft.

Dit is een groot verschil met het po, waar de leerkracht, begeleid door de intern begeleider, in veel sterkere mate eigenaar is van de verschillende fasen: het signaleren, het bepalen van de ondersteuningsbehoefte, het opstellen van een plan en de uitvoering daarvan. In het po werkt het passend maken van het onderwijs ook sterker door in de klas.

Als het niet vanzelf gaat

Wat betekent de overgang naar het vo, tegen de achtergrond van de verschillen tussen po en vo, voor leerlingen bij wie het niet vanzelf gaat? We bespreken drie losjes samengestelde groepen leerlingen: leerlingen met een lichamelijke

beperking, leerlingen met een ongewone informatieverwerking, en leerlingen die botsen in de sociale omgang.

Leerlingen met een lichamelijke beperking hebben in het vo vaak te maken met praktische problemen, simpelweg omdat er meestal meer mobiliteit nodig is en meer mensen rekening moeten houden met de beperking. Een slechthorende leerling heeft te maken met misschien wel tien docenten die er allemaal aan moeten denken dat ze niet met de rug naar de leerling mogen staan wanneer zij praten. Dat klinkt simpel, maar blijkt toch best lastig.

Een kind met een lichamelijke beperking moet extra vaardigheden ontwikkelen om in een wereld te functioneren die niet uitgaat van die beperking. Dit komt bovenop de executieve

“De overgang naar het vo doet een sterk beroep op de sociale aanpassing van de leerling”

vaardigheden, die van elke leerling worden gevraagd. In hoeverre ziet de vo-docent hier een (coachende) taak voor zichzelf? In veel gevallen zal de leerling in het vo, meer dan in het po, de gestelde taken op eigen kracht moeten kunnen volbrengen.

Dan zijn er de leerlingen die informatie anders benaderen dan de meeste leerlingen (bijvoorbeeld alles letterlijk nemen), of die moeite hebben met bepaalde vormen van informatieverwerking (bijvoorbeeld lezen bij dyslexie). Voor deze leerlingen is het belangrijk dat de leerstof op een flexibele manier wordt aangeboden, zodat zij die op hun eigen wijze kunnen oefenen. Ook voor deze leerlingen geldt dat zij op de langere termijn een extra taak hebben om ofwel hun informatieverwerking te ontwikkelen, ofwel aangepaste strategieën te leren om alle taken in vervolgopleidingen en in het volwassen leven uit te kunnen voeren.

Voor leerlingen met dyslexie hebben scholen een protocol, maar voor andere vormen van een afwijkende informatieverwerking is meestal volledig maatwerk nodig. Wanneer een vo-docent de opvatting heeft dat een leerling het reguliere leerstofaanbod moet verwerken om de eind-examendoelen te kunnen behalen, wordt de leerling in de les extra belast omdat hij de leerstof zoveel mogelijk ongemerkt moet vertalen naar een voor hemzelf verwerkbare versie. Als deze belasting te groot wordt, kan dat zich uiten in het gedrag van de leerling.

Voor sommige leerlingen is de gebruikelijke dynamiek in de sociale omgang tussen mensen moeilijk te begrijpen. Sommige leerlingen hebben door allerlei ervaringen gedrag aangeleerd dat botst. De overgang naar het vo doet een sterk beroep op de sociale aanpassing van de leerling: nieuwe klasgenoten en veel (nieuwe) docenten, juist op een leeftijd dat de sociale positie in de groep belangrijker aan het worden is.

Leerlingen die moeite hebben om de sociale omgang te begrijpen, hebben bijvoorbeeld 'ondertiteling' nodig tijdens interacties. 'Als jij ...

doet, dan denk ik ... en reageer ik ...'. Gebeurt dat niet, dan ontstaat er verwarring of onbegrip met het risico dat dit zich uit in het gedrag van de leerling of nadelige gevolgen heeft voor zijn positie in de groep. En daarvoor is de leerling juist in deze periode van het leven extra gevoelig. Leerlingen die om wat voor reden dan ook ongewenst gedrag hebben aangeleerd, moeten ander gedrag aanleren. Is begeleiding hierbij een taak van de school? Zo ja, van wie? Is dit een taak van de ondersteuningscoördinator? Of van een andere deskundige, de mentor of van de docent?

Hoe maken we de overgang po-vo voor meer leerlingen passend?

Suggesties op korte termijn

- Een vast aanspreekpunt voor brugklassers (echt één op één aandacht): docent/mentor/ouderejaars).
- Een arrangement overgang po-vo van mei groep acht tot kerst brugklas.
- Een arrangement onderzoeksperiode bij start vo om de ondersteuningsbehoeften in de nieuwe situatie vast te stellen.

Suggesties op lange termijn

- Meer aandacht voor coaching op executieve functies
  - op de basisschool in groep 7/8 ter voor bereiding op de volgende stap: het vo (of vanaf de start in groep 1, als dat past bij de visie van de basisschool).
  - op het vo, eerste stap: visieontwikkeling.
- Explicitering leerdoelen vo uitgewerkt in taakverdelingen en rolopvattingen.
- Zoeken naar mogelijkheden om de ondersteuning meer in de klas te geven. Hierbij speelt zowel de inrichting van het samenwerkingsverband (geldverdeling) als de inzet van het geld binnen een bestuur een rol.

Bronnen

Piaget, J. & Tomlinson, J. (2018). *The Child's Conception of the World*. Franklin Classics Trade Press.

Een povo-bestuur: het bestuur van de toekomst?

Po-scholen en vo-scholen behoren doorgaans tot verschillende schoolbesturen. Maar niet altijd! Uit gegevens van DUO blijkt dat er 38 schoolbesturen zijn die zowel po als vo in huis hebben (en soms ook (v)so). Dat is ongeveer vijf procent van de po-besturen en tien procent van de vo-besturen. Wij kunnen ons voorstellen dat samenwerken tussen po- en vo-scholen makkelijker gaat als ze onder hetzelfde bestuur vallen en vroegen vijf povo-besturen naar hun ervaringen.

Organisatie

Dat er zowel po- als vo-scholen tot een bestuur behoren, wil niet automatisch zeggen dat er ook intensief wordt samengewerkt. In organisatorisch opzicht zijn er binnen een bestuur immers drempels: er zijn verschillen tussen po en vo in wet- en regelgeving, bekostiging, cao's, inspectiekaders en belangenvertegenwoordiging (de Raden).

Bij twee van de vijf besturen die we spraken zijn op het hoogste niveau, namelijk binnen het CvB, de portefeuilles dan ook verdeeld naar sector. Andere besturen hebben, om de kloof tussen de sectoren te verkleinen, voor een andere portefeuillevreiding gekozen. Ook lager in de organisatie verschillen de besturen van elkaar: van twee losse stichtingen tot een (binnen de wettelijke kaders) volledig geïntegreerde organisatie, met bijvoorbeeld een gemeenschappelijk schoolleidersoverleg.

Bij alle povo-besturen zien we dat po en vo steeds meer gaan samenwerken. De meeste besturen geven aan dat de overgang van leerlin-

gen van po naar vo steeds meer aandacht heeft. Dit vertaalt zich onder meer in (gezamenlijke) activiteiten in academies en studiebijeenkomsten. Vaak zijn er wel ambities om meer samen te werken, maar verkeert men nog in de fase van het elkaar leren kennen en het uitwisselen van expertise. Samenwerking wordt gestimuleerd doordat een aantal subsidies hierop aan

stuurt, zoals wetenschap en techniek subsidies, het techniekpact vmbo en sommige impuls-gelden van gemeenten.

Samenwerking tussen po en vo

Naast samenwerking op bestuursniveau, ver-wachten we dat het voor schoolleiders eenvoudiger is om samen te werken met scholen uit het eigen bestuur dan met andere scholen, en dat dit ook meer gebeurt. Dit wordt beaamd in onze gesprekken met bestuurders, al wil dat niet zeggen dat samenwerken dan opeens eenvoudig en vanzelfsprekend is.

Samenwerking krijgt in de praktijk op verschil-lende manieren vorm. Zo wordt voor het realise-ren van 10-14-onderwijs vaak in eerste instantie gekeken naar partners binnen het eigen bestuur. Een ander bestuur is bezig met de inrichting van campussen waar kinderopvang, po en vo bij elkaar gevestigd zijn; een soort ikc's voor 0-18 jaar. Om leerlingen kennis te laten

maken met het vmbo, organiseerde een bestuur een meeloopdag voor leerlingen uit groep 8 bij een eigen vmbo-school.

De slag om de leerling

Hoe belangrijk is het voor deze besturen dat hun po-leerlingen doorstromen naar de eigen vo-scholen? Het antwoord daarop verschilt. We krijgen zowel het antwoord 'Ja, dat is waar wij naar streven' als 'Nee hoor, wij hechten aan keu-zevrijheid van ouders en leerlingen'. Natuurlijk speelt hierbij de context waarin scholen opere-ren een rol: als er in het voortgezet onderwijs sprake is van groei (of zelfs loting), is er geen prangende noodzaak om in te zetten op het behouden van leerlingen. In een krimpregio is die noodzaak waarschijnlijk groter.

Ook al is het voor de meeste besturen geen doel om leerlingen naar de eigen scholen te leiden, dit is mogelijk wel het effect van de samenwer-king tussen de po- en vo-scholen. Eén geïnter-

**“Het is voor
schoolleiders
eenvoudiger om
samen te werken
met scholen uit het
eigen bestuur”**

viewd bestuur geeft nadrukkelijk aan concurrentie tussen besturen te willen voorkomen. Dit bestuur deelt op verschillende manieren de ervaring met de povo-samenwerking (in dit geval een 'tienercollege') binnen de regio. "De krimp maakt dat we elkaar niet moeten beconcurreren, maar dat we juist moeten samenwerken om ook in de toekomst het onderwijs en de kwaliteit ervan voor de regio te behouden", aldus deze bestuurder.

Het povo-bestuur als werkgever

Werken voor een povo-bestuur biedt leraren het voordeel dat ze gemakkelijk van sector kunnen veranderen, omdat zij bij dezelfde werkgever blijven. De overstap wordt voornamelijk gemaakt van po naar vo, maar ook andersom komt voor. Eén bestuur werd verrast door een groep vo-docenten die heel geïnteresseerd was in werken in het po, zo bleek bij een 10-14 project. Een bestuurder hoopt op gelijktrekking van de salarissen van po en vo, omdat dit nieuwe werknemers de mogelijkheid biedt om kennis te maken met po, (v)so en vo en vervolgens te kiezen voor de plek van hun voorkeur.

Door gezamenlijke scholing en laagdrempelig contact hebben leraren die voor een povo-bestuur werken meer zicht op elkaar. Op vragen als 'Wat verwacht het vo straks van mijn leerlingen?' en 'Wat hebben deze leerlingen in groep 8 allemaal geleerd van mijn vak?' is het eenvoudiger antwoord te krijgen als je elkaar binnen een bestuur ontmoet in werkgroepen of commissies. Voor een leraar die werk wil maken van de doorgaande lijn, kan het werken voor een povo-bestuur dus een voordeel zijn.

Dat een povo-bestuur aantrekkelijk is voor leraren, kan in het licht van het lerarentekort een interessant gegeven zijn.

Povo-bestuur: de toekomst?

Alle geïnterviewde besturen zijn het resultaat van een fusie van een voormalig po- en vo-bestuur. Bij Scholengroep Over- en Midden-Betuwe is deze fusie van relatief recente datum

"Moeten 'losse' po- en vo-besturen snel op zoek gaan naar een partner in de andere sector?"

(2016). Het intensiveren van de samenwerking tussen po en vo was hier een belangrijk motief om samen te gaan.

De vraag rijst: heeft het povo-bestuur de toekomst? Twee van de vijf bevroegde bestuurders zijn voorstanders van het volledig wegnemen van de verschillen tussen de sectoren: het povo-bestuur is daarvan een logisch gevolg. Voor de anderen is het povo-bestuur een mooie, maar niet noodzakelijke samenwerkingsvorm.

Op onze vraag naar nadelen van het povo-bestuur – voor ouders, voor leerlingen en voor de organisatie – blijft het stil. Er lijken dus meer voordelen dan nadelen te zijn. Betekent dit dat 'losse' po- en vo-besturen snel op zoek moeten gaan naar een partner in de andere sector? Misschien wel: het maakt het eenvoudiger om te werken aan de doorgaande lijn en het maakt een bestuur tot een aantrekkelijke werkgever.

Dat het eenvoudig is om intensiever samen te werken met de eigen scholen, kan als bijeffect hebben dat de samenwerking met andere scholen afneemt. De versterking van de doorgaande lijn binnen het bestuur gaat dan ten koste van de doorgaande lijn tussen scholen van verschillende besturen. Gaat de samenwerking binnen een povo-bestuur de bovenbestuurlijke samenwerking of de keuzevrijheid van ouders en leerlingen in de weg zitten, dan is het de vraag of het voor de maatschappij een wenselijk scenario is.

Colofon

ISBN 978-90-5563-141-4

Titel

Naar de middelbare
De overstap van po naar vo
Sardes Special - Nummer 25

Auteurs

Sandra Beekhoven, Puk Witte, Irma Miedema, Arline Spierenburg, Robine Mens m.m.v. Eddie Denessen (Universiteit Leiden), Harry Grimmus, Renata Voss (Stichting Boor), Jarrick Schaap (PCOU/Willibrord), Ewald van Vliet (Lucas Onderwijs), Ilse van Eekelen (Scholengroep Over- en Midden-Betuwe), Wim Hoetmer (Veluwe Onderwijsgroep) en Niek Kraan (Achterhoek VO).

Redactie

Sandra Beekhoven en Puk Witte

Tekstredactie

Tekstbureau Elise Schouten, Wesepe

Sardes

Postbus 2357
3500 GJ Utrecht
Lange Viestraat 371
3511 BK Utrecht

☎ (030) 232 62 00

@ secretariaat@sardes.nl

🌐 www.sardes.nl

🐦 @SardesUtrecht

📘 facebook.com/sardesBV

Uitgave

Sardes, Utrecht

Vormgeving

Grafisch Geluk, Rotterdam

Foto's

Wilbert van Woensel

Annemieke van der Kuil | PhotoA

Madelon van Vredendaal

**Eerder
verschenen
Sardes Specials**

Nummer 1, september 2006	Op weg naar zorgplicht en passend onderwijs
Nummer 2, april 2007	Positief Jeugdbeleid
Nummer 3, mei 2007	Stand van de achterstand
Nummer 4, mei 2008	Het grote debat over het kleine kind
Nummer 5, juni 2008	Toekomstbeelden van de brede school
Nummer 6, september 2008	Passend Onderwijs. Kansen in beeld!
Nummer 7, april 2009	Ideeën over het Bewijs voor Onderwijs
Nummer 8, maart 2010	Profileren en indiceren
Nummer 9, september 2010	Zelfsturing als basis voor de ontwikkeling van het kind
Nummer 10, november 2010	Talenten!
Nummer 11, april 2011	Gebouwen voor kinderen
Nummer 12, november 2011	Drie jaar!
Nummer 13, juni 2012	Ouderbetrokkenheid
Nummer 14, februari 2014	De effectieve leraar
Nummer 15, november 2014	Leertijdverlenging
Nummer 16, april 2015	Werken aan 21 ^{ste} -eeuwse vaardigheden
Nummer 17, november 2015	MBOnderwijs – Modellen en profielen
Nummer 18, mei 2016	Taal leren in authentieke contexten
Nummer 19, november 2016	Kind&Media #hetbegintmetopvoeden
Nummer 20, april 2017	Nieuwe ronde, gelijke kansen
Nummer 21, september 2017	Strategisch besturen in het onderwijs
Nummer 22, november 2017	De stem van ouders voor succesvolle samenwerking
Nummer 23, juni 2018	Scholen in verandering. De toekomst als inspiratie
Nummer 24, juni 2019	Van peuter naar kleuter – Een doorgaande lijn van voorschool naar school

training
onderzoek
advies

onderwijs
opvoeding
opvang

Over Sardes

Onderzoeks- en adviesbureau Sardes wil de ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren vergroten. Wij voelen ons betrokken bij maatschappelijke vraagstukken over onderwijs, opvang en opvoeding. Wij brengen wetenschap, beleid en praktijk bij elkaar en komen samen met opdrachtgevers tot adequate oplossingen en effectieve werkwijzen.

Sardes begeleidt innovatieprocessen en coördineert landelijke educatieve vernieuwingsprogramma's. Als netwerkorganisatie werken wij samen met organisaties die aanvullende diensten leveren. In het dynamische werkveld van onderwijs en jeugd wil Sardes een professionele en toonaangevende speler zijn, die vernieuwende ontwikkelingen aanjaagt, begeleidt en evalueert.